

Rodina a její význam pro seniory

Tereza Valeriánová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav ošetrovatelství

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza VALERIÁNOVÁ**

Studijní program: **B 5341 Ošetrovatelství**

Studijní obor: **Všeobecná sestra**

Téma práce: **Rodina a její význam pro seniory**

Zásady pro vypracování:

Teoretická část bakalářské práce se zabývá:

charakteristikou seniorů, osamocněním seniorů, seniory v sociálním zařízení, postavením seniorů v rodině v minulosti a současnosti. Charakteristikou rodiny – rodinným cyklem, rodinným procesem a rodinnými rituály.

Praktická část je realizována formou:

kvalitativního výzkumu na vzorku obyvatel DsPS prostřednictvím strukturovaného rozhovoru, náhrávkou, přepisem rozhovoru a vyhodnocením získaných dat. Tato část se zabývá zkoumáním toho, zda se senioři těší z návštěv rodiny, zda je senior v úzkém kontaktu s rodinou, jaká je frekvence navštěvovanosti. Zjištěním, jaké je zastoupení rodinných členů nejvíce se zajímajících o své rodinné příslušníky. Práce se také zabývá objasněním možných příčin osamocnění, zájmových aktivit seniorů, zda je senior v kontaktu s jinými blízkými osobami a jestli senior komunikuje s rodinou i mimo osobní návštěvy.

Výstupem mé práce bude brožura zjištěných dat a doporučení pro interní potřeby zařízení.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

MAREŠ, P., RABUŠIC, L. et al. Česká společnost a senioři, sociální, ekonomické, politické aspekty demografického stárnutí české společnosti. Brno: Masarykova Univerzita, 1997. ISBN 80-210-1729-5.

VIDOVICOVÁ, L., LORMAN, J. Život v domovech pro seniory, problémy týrání, zneužívání a zanedbávání péče v domovech pro seniory. Praha: Úřad vlády ČR, 2007.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Prostředí, člověk, výchova. Brno: Padio-edice pedagogické literatury, 2001. ISBN 7315-004-2.

SATIROVÁ, V. Kniha o rodině. Science and behaviour books Inc, Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0.

SEKOT, A. Sociologie v kostce. Brno: Padio-edice pedagogické literatury, 2004. ISBN 80-7315-077-8.

TOŠNEROVÁ, T. Ageismus. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. ISBN: 80-238-9506-0.

NEŠPOROVÁ, O. Zajištění potřeb seniorů s důrazem na roli nestátního sektoru. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-87007-96-9.

VIDOVICOVÁ, L. Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Praha: VÚPSV, 2005. ISBN 80-239-4645-5.

ŠIKLOVÁ, J. Dopisy vnučce. Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-057-1.

BÁRTLOVÁ, S. SEKOT, A. Sociologie zdraví, nemoci a rodiny. Osveta 2009. ISBN 978-80-8063-306-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.

Ústav aplikovaných společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

4. února 2010

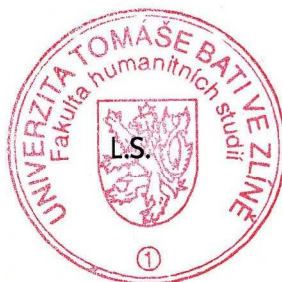
Termín odevzdání bakalářské práce:

4. června 2010

Ve Zlíně dne 4. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Jitka Laholová
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 1.6.2010

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problémy seniorů, změnami v jejich zdravotním a psychologickém stavu, specifickými syndromy ve stáří, potřebami seniorů včetně jejich zajišťování a problémy v péči o seniory. Dále popisuje historii rodiny, rodinu jako celek, rodinný cyklus, mýty, rituály, funkce rodiny a soužití seniora s rodinou. Práce spojuje problémy seniorů a rodiny, zabývá se životem seniora v moderní době, způsoby péče o seniory, problematikou péče o seniora v rodině a náhradními ubytovacími službami. Výzkumná část se zabývá životem seniorů v chráněném bydlení, mírou jejich osamocení, aktivitami, které jsou seniorům umožněny přímo zařízením, navštěvovaností seniorů rodinnými příslušníky, počty dětí a osob, které potencionálně mohou pomoci seniorovi žít kvalitně i v tomto zařízení. Smyslem práce je zjištění kvality života seniorů, kteří žijí v chráněném bydlení a významu, který vnáší rodina do tohoto žití.

Klíčová slova: senior, rodina, způsob života, podpora rodiny, význam rodiny

ABSTRACT

My work describes senior's problems, their health and psychological changes, their specific syndroms and it describes their needs in an old age. Every family has got its own history as the whole complex. My work describes the family cycle, the family myths, family rituals, functions of family and the life of elder people with the family together. My work connects the problems of seniors with problems in their family. We all live in a modern time and these people are living here too. The kinds of care are different. I am working with the questions of care, with questions of reserve housing service, I am specifying the senior's life in a family. The research part is concerned with the senior's life in a protected living. I notice the neglect of elder people, I notice their activities. I write, how often the family members visit elder people. How many persons can help seniors to live in the best way? The sense of my work is in findings the quality of senior's life, that live in a protected housing. My work describes the meaning of family in difficult senior's living.

Keywords: seniors, family, lifeway, family support, value of family

Poděkování:

Děkuji Mgr. Zlatici Dorkové, Ph.D. za vedení práce a podporu při jejím zpracovávání. Zvláštní poděkování patří Domovu s chráněným bydlením, příspěvkové organizaci ve Zlíně a jeho vedení, panu řediteli Miroslavu Špidlovi a sociální pracovníci paní Ireně Kukučkové za umožnění výzkumu v jejich zařízení a za výbornou spolupráci. Děkuji také obyvatelům tohoto zařízení za to, že byli ochotni spolupracovat při výzkumu a současně mi předali své životní zkušenosti a zážitky.

Motto:

„Jenom díky lidem, kteří nás milují, mají naše úspěchy příchut' něčeho významného.“

(Kosorin, 2004, s. 26)

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 PROBLEMATIKA SENIORSKÉHO VĚKU	12
1.1 STÁRNUTÍ, STÁŘÍ A VYMEZENÍ VĚKOVÝCH HRANIC	12
1.2 ZMĚNY VE STÁŘÍ A JEJICH DOPAD NA SENIORA.....	13
1.2.1 Změny tělesné	13
1.2.2 Změny psychické	15
1.2.3 Změny sociální.....	16
1.3 ZVLÁŠTNOSTI CHOROB VE STÁŘÍ.....	16
1.3.1 Specifické symptomy v geriatrii	17
1.3.2 Geriatrické syndromy.....	17
1.4 PÉČE O SENIORA.....	21
1.4.1 Potřeby seniorů a chyby při jejich naplňování	21
1.4.2 Správná komunikace se seniorem.....	23
1.5 AGEISMUS.....	24
2 KOMPEXNÍ POJETÍ RODINY	29
2.1 DEFINICE RODINY.....	29
2.2 HISTORIE RODINY.....	29
2.3 RODINA DNES.....	32
2.3.1 Funkce rodiny	33
2.3.2 Typy rodin.....	34
2.4 RODINNÝ SYSTÉM A DALŠÍ VYBRANÉ POJMY	35
2.4.1 Modely rodinného fungování.....	37
2.4.2 Rodinné mýty, rituály a tradice	37
3 STÁŘÍ A RODINA, RODIČE A DĚTI	39
3.1 MODERNÍ DOBA A STARÝ ČLOVĚK	39
3.1.1 Rodina a starý člověk.....	40
3.1.2 Správně fungující soužití	41
3.1.3 Vůle rodiny pečovat versus povinnost	41

3.1.4	Alternativní formy péče	43
PRAKTICKÁ ČÁST		45
4	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	46
4.1	CÍLE VÝZKUMU	46
4.2	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU.....	46
4.3	METODA VÝZKUMU	47
4.3.1	Schéma otázek pro polostrukturované rozhovory.....	47
4.4	ANALÝZA A PREZENTACE DAT	48
4.5	DISKUZE	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
ZÁVĚR		59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		62
SEZNAM TABULEK.....		63
SEZNAM GRAFŮ		64
SEZNAM PŘÍLOH.....		65

ÚVOD

Téma „Rodina a její význam pro seniory“ jsem si vybrala, protože staří lidé jsou denní součástí mého osobního i profesního života. Jsou součástí každého z nás, ale někdy se stává, že na ně zapomínáme nebo na ně pohlížíme skrze prsty. Nelíbí se mi některé způsoby veřejnosti vyjadřování se o starých lidech a jejich chování k nim. Práce může přispět k uvědomění člověka, že některé věci vypadají navenek jinak, než by se mohlo zdát. Stáří je nevyhnutelné a lidé nemohou za to, že jejich kůže je svraštělá a nálada někdy pochmurná. Opravdu nenastupují do dopravních prostředků schválně pomalu, aby nás zdrželi a vyjádřili tak svůj názor na mladou generaci. Staří lidé nemusejí být nutně nepříjemní, nemocní, osamělí a nemohoucí lidé, kteří dopředu odsoudí každého z nás. Mohou to být milí lidé, kteří mají rádi život, předávají zkušenosti a rádi pomáhají ostatním. A právě rodina je ten nejjednodušší, nejlepší a současně nejdůležitější zdroj opory ve stáří. Příslušníci by se měli nejvíce podílet na zkvalitňování života svých rodičů, babiček a dědečků. Někdy není možné zajistit seniorům bydlení společně s jejich rodinou ve stejném místě. Není ale přece trestné, zařídit takové bydlení v nějakém zařízení, kde starý člověk bude mít všechno potřebné. Když se ještě k tomuto způsobu pomoci přidá zájem rodiny navštěvovat seniora a zajímat se o jeho potřeby, může být všechno pořádku. Nahlédnutím do domova s chráněným bydlením jsem získala povědomí o životě, který nemusí být nutně osamělý a nezajímavý.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLEMATIKA SENIORSKÉHO VĚKU

Abychom dobře porozuměli životu seniorů, je nutné začít od úplného začátku. Často se setkáváme s nevědomostí mladých lidí. Myslí si, že starý člověk, který pomalu kráčí po úzkém chodníku, je snad zdržuje schválně. Málo jedinců napadne, že člověk před nimi kráčející by dal cokoliv za to, aby se mohl pohybovat tak svěže jako jiní, jako před lety.

1.1 Stárnutí, stáří a vymezení věkových hranic

Stárnutí neboli involuce je nezvratný biologický proces. Netýká se jen člověka, ale také celé přírody. Významný podíl na délce života člověka má genetická výbava, životní styl, ekonomické aspekty, sociální zázemí a mnoho dalších faktorů. Údajně se člověk může dožít až 120 let, v praxi je to ale spíše vzácnost. (Poledníková, 2006, s. 8) „*Podstatou involuce je atrofie tkání a úbytek funkční zdatnosti, včetně adaptačních a regulačních schopností.*“ (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 168)

Stáří je posledním obdobím v životě každého člověka, je to zcela přirozený jev, který čeká každého z nás. Jedním z nejdůležitějších kritérií stáří je věk. Neexistuje jednotná definice, ale Světová zdravotnická organizace používá periodizaci, která rozděluje seniorský věk do tří skupin: počínající stáří ve věku od 60 do 74 let, vlastní stáří od 75 do 89 let a dlouhověkost, za což se považuje 90 let a více. (Poledníková, 2006, s. 8) Dále existuje dělení na mladé seniory, to je od 65 do 74 let, staré seniory od 75 do 84 let a velmi staré seniory od 85 let věku a výše. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 167)

Samotným stárnutím a stářím se zabývá věda zvaná gerontologie. Zabývá se fyzickými, psychickými, sociálními a všemi fyziologickými změnami. Naopak geriatrie je obor lékařství, který se zabývá zvláštnostmi chorob ve starém věku, jejich specifickou léčbou a rehabilitací.

Nezřídka se stává, že člověk vizuálně působí jinak, než je skutečně starý. Každý stárne jinak, někdo rychle, jiný pomaleji. Někteří lidé jsou zdraví po celý život, jiní se setkávají s chorobami už i před začátkem první etapy stáří. Proto rozlišujeme kalendářní věk, který je sice jednoznačný, ale nic nevypovídá o stavu organismu a funkční věk, který určíme pomocí různých vyšetření nebo laboratorních testů a ty nám pomohou posoudit jednotlivé funkce těla jako celku. Posledním rozlišením je tzv. biologický věk, který odráží působení životního prostředí, stylu a působení nemocí na člověka. (Poledníková, 2006, s. 8)

1.2 Změny ve stáří a jejich dopad na seniora

Všechny změny, vyskytující se u starých lidí jsou nevyhnutelné. Neznamenají nutně nemoc, jsou to jen změny a to změny tělesné, psychické a sociální.

1.2.1 Změny tělesné

Proces stárnutí doprovází mnohé změny na těle seniorů, řada z nich je dobře ovlivnitelná, dá se zpomalit. Organismus starých lidí celkově atrofuje, ubývá svalová hmota a zastoupení vody v organismu je menší než u mladších jedinců.

Kůže je pozměněna v celé své vrstvě, pokožka se ztenčuje, ztrácí pružnost, je suchá, někdy můžeme pozorovat tzv. stařecké skvrny, které jsou nahnědlé a méně či více ohraničené. Mění se krevní zásobením kůže a změny nastávají i v nervových zakončeních, výsledkem pak je zpomalené hojení ran, zvýšená citlivost a dráždivost pokožky. Vlasy se ztenčují, mění pigment a vypadávají díky atrofii vlasových váčků a mazových žlázek. (Poledníková, 2006, s. 9)

Naopak atrofie tkání sebou přináší zmnožení vaziva a tuku. Úbytek svalové hmoty je závislý na pohybu. Pokud se tedy vyskytne ztráta pružnosti chrupavky a změny na kloubech, senior se pohybuje méně. Jestliže je jeho pohybový aparát v pořádku, ochabnutí tkání neprobíhá tak rychle a život seniora je kvalitnější. Významnou změnou, která se vyskytuje v opěrném, kostním systému je osteoporóza a osteopenie. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 169)

Tyto poruchy hustoty kostí sebou nese stáří dříve či později. Jejich výskytu můžeme předcházet správnou stravou a dostatkem vhodného pohybu. Potraviny by měly obsahovat dostatek vápníku, který je důležitý pro stavbu a pevnost kostí. Tento vitamín najdeme v lískových jádrech, máku a např. v mléčných výrobcích. Aby náš organismus byl schopen udržet potřebné množství vápníku, neměli bychom kouřit a pít černou kávu. Nezbytný je také vitamín D, ten obsahují hlavně rybí játra a mléčné výrobky. Vitamín D se syntetizuje v kůži. Kdybychom mohli být denně nazí jednu minutu na slunci, náš organismus by nebyl závislý na přítomnosti vitamínu D v potravě. Jinak postačí hodinová procházka, při které můžeme být samozřejmě oblečení. Vitamín D také pomáhá vstřebávání vápníku ve střevě.

V dýchacím systému dochází díky změnám hrudní stěny, postavení žeber a páteře k zůstatku většího plicního rezidua a zvětšuje se mrtvý prostor. Snižuje se schopnost kašláním, zvy-

šuje se viskozita hlenu díky atrofii hladké a příčně pruhované svaloviny. Díky těmto změnám se zvyšuje i náchylnost k infekcím dýchacích cest. (Poledníková, 2006, s. 9) Často se pak setkáváme ve zdravotnických zařízeních se seniory, kteří trpí dušností, bronchitidami a v neposlední řadě pneumoniemi. Tyto respirační infekce mohou způsobit úmrtí seniora.

Srdeční výdej klesá, cévy jsou méně pružné, ukládá se v nich cholesterol a kalcifikáty. Následkem je snížené prokrvení cílových tkání a orgánů. Mění se i tlak krve. Zvyšuje se hlavně tlak systolický naproti diastolickému, který se nemění tak dramaticky. Srdeční frekvence zůstává téměř beze změn, ovšem kompenzace po zvýšené námaze trvá o něco déle než u mladých lidí. (Poledníková, 2006, s. 9)

Atrofuje také sliznice i svalovina celého trávicího traktu. Léky se pomaleji vstřebávají a mohou se pak v organismu kumulovat. Strava je trávena pomaleji díky hypoaciditě žaludku, některá jídla se stávají pro geronty těžce stravitelná. Pasáž střevem je zpomalena, často se vyskytuje zácpa. Díky těmto změnám se může vyskytovat změna chuti k jídlu nebo nechutenství.

Díky úbytku glomerulů v ledvinách se snižuje schopnost ledvin očišťovat tělo od zplodin metabolismu, ale není tomu tak u všech jedinců. Známa atrofie svalů, tentokrát může způsobit močovou inkontinenci, retenci moče a zpomalení odtoku moče. Snadněji vzniká dehydratace díky snížené potřebě přijímat tekutiny. U mužů narůstá výskyt hyperplazie prostaty. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 169)

Díky poruchám polykání, snížené schopnosti očišťování průdušek, zpomalenému odtoku moče a stařeckým změnám na genitálu se vyskytuje oslabení nespecifické imunity a patogeny mohou snadněji pronikat do těla. Funkce T a B lymfocytů je oslabená a snadno pak vznikají infekční onemocnění s delším a dramatičtějším průběhem. (Poledníková, 2006, s. 10) Starý člověk může prožívat virové onemocnění mnohem hůře, často přispívá tento fakt k úmrtí gerontologických pacientů.

Na pohled méně viditelné jsou změny ve smyslovém vnímání. Vyskytují se poruchy vidění, a to nejen krátkozrakost a dalekozrakost, která může doprovázet člověka již od mladšího věku. Snižuje se zraková ostrost, adaptabilita na šero a dochází ke ztrátě periferního vidění. Dále ubývá funkce sluchového aparátu. Obzvláště slyšení tónů o vysoké frekvenci a nedoslýchavost ztěžují denní aktivity. Pozor, ale při komunikaci se seniory na sílu našeho hlasu. Často se stává, že podceňujeme schopnosti seniora a mluvíme na něj zbytečně hlasitě. Dále

se vyskytuje snížení počtu chuťových a čichových buněk. Oslabené receptory na kůži zapříčiňují snížení hmatových vjemů a prahu bolesti. Všechny tyto změny jsou podmíněny degenerací šedé kůry mozkové a tedy i smyslových center. (Poledníková, 2006, s. 10)

Zpomalení metabolických a adaptačních funkcí má za následek nižší teplotu těla. Lidé nepoznají včas, že je jim zima. Díky atrofii a snížení počtu mazových a potních žláz se senioři nedokáží přizpůsobit vyšším teplotám. Proto je vhodné, aby měli ve svém prostředí stálou teplotu. Výše této teploty je pro každého individuální.

Změny v endokrinním systému spočívají ve snížené reakci na hormonální signalizaci. Vyskytuje se menopauza u žen a andropauza u mužů. U žen se změny v reakci na hormony a snížení jejich množství projevují postupnou ztrátou menstruace. Objevují se změny nálad, nepravidelné krvácení, náhlé příhody horkosti či slabosti. V souvislosti se snížením produkce estrogenů se může snadněji rozvíjet osteoporóza a zvyšuje se výskyt aterosklerózy. U mužů se také mění nálada a produkce hormonů. Funkce pohlavního údu přetrvává do vysokého věku, ovšem libido může být ovlivněno výskytem více nemocí. Pohlavní orgány muže i ženy jsou pozměněny ve smyslu pigmentace a napětí kůže. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 169)

1.2.2 Změny psychické

Změny týkající se psychického stavu člověka ve stáří jsou velmi individuální. Někteří lidé si udrží mentální vitalitu déle, jiní o ni přichází poměrně brzy. Změny v charakteru většinou zůstávají nezměněny, pouze intenzita charakterových vlastností může kolísat. Není však pravidlem, že osobnost člověka ve vyšším věku zůstane stejná. Podle Poledníkové (2006, s. 10) se například extroverze může změnit v samotářství a naopak. Myšlení může být zpomaleno, většinou je postižená více paměť krátkodobá. Na události, které se odehrály před lety si senior vzpomene mnohem snadněji. Klesá schopnost učení, někdy spíše déle trvá než si starý člověk osvojí nové znalosti a dovednosti, problém je také s jejich ukotvením a výbavností. Často můžeme pozorovat ztrátu zájmů, zvýšenou pohodlnost a nechuť zažívat nové, moderní věci. Problém se vyskytuje také s adaptabilitou na nové prostředí, stykáním se s novými lidmi a objevují se projevy nedůvěry ve vše neznámé. Pokud se ale člověk odhodlá k vykonávání nějaké činnosti, je vždy důsledná a systematická. Senioři zažívají i citové změny, často jsou dojatí a mohou také reagovat přehnaně podrážděně. Ale

naopak jejich zkušenost může v určitých situacích velmi pomoci, často se stane, že se ne nechají vyvést z míry již dříve zažitou událostí.

1.2.3 Změny sociální

Sociální kontakty ve stáří hrají významnou roli. Největší z těchto rolí hraje rodina, právě tato skupina lidí je pro život seniora velice významná. Senior vnímá svoje děti a vnoučata jako neodmyslitelnou součást svého života a má v dobré paměti jejich výchovu. V nitru očekává jakousi oporu ve svých ratolestech, ale ne vždy tomu tak je. Často se pak stává, že se senior cítí nedůležitý a nepotřebný a zažívá pocity méněcennosti. K těmto pocitům přispívají důležité mezníky v životě člověka jako je například odchod do důchodu. Senior nemusí sice docházet do zaměstnání a má konečně čas na koníčky, vnoučata, děti a přátele, ale pokud není možno tyto aktivity provozovat, nastává pocit prázdnoty a člověku práce začne chybět. Podle Poledníkové (2006, s. 13) je důležitou změnou také ekonomické zabezpečení. Senioři sice již nepotřebují tolik financí na ošacení, zábavu, stavbu domu, ale náklady na věci denní potřeby stále stoupají, např. na léky a důchodcům s malým měsíčním příjmem toto může činit potíže. Pokud nemají možnost se přímo dělit o tyto změny s rodinou, dětmi, často musí změnit bydlení. Stěhují se do penzionů pro seniory či menších finančně nenáročných bytů. Neopomenutelnou zátěžovou situací v seniorském věku je ztráta životního partnera. Nezřídka se vyskytují případy, kdy člověk náhle osamocen v bytě propadne depresi nebo uvažuje nad ukončením i svého života. V nejlepším případě tato událost přispěje ke změně místa pro další bydlení. V mém výzkumu jsem se často setkala se staršími ženami, které sice původně měly přijít s manželem, ale ten se stěhování do nového bydlení nedočkal. Také jsem se setkala se ženami, které neunesly ztrátu partnera a na nějaký čas proto musely zůstat v ústavní léčbě. Ovšem nemusí být pravidlem, že první odejde muž, je mnoho případů, kdy žena zemře první. Obě strany tuto skutečnost vždy nenesou lehce.

1.3 Zvláštnosti chorob ve stáří

Abychom dokázali dostatečně pochopit život starého člověka, musíme se zmínit i o změnách a zvláštnostech v jeho zdraví. Hranice mezi fyziologií a patologickými projevy je zde velmi malá. Všechny změny tělesné, psychické i sociální podněcují postupný rozvoj typických příznaků, které provází člověka ve starším věku. Zvláštní je také častost výskytu sta-

řeckých syndromů, které ovlivňují zdravotní stav a kvalitu života seniora. Tyto změny jsou důležité a musíme na ně brát ohled, nejvíce při posuzování stavu seniora a diagnostice chorob ve stáří.

1.3.1 Specifické symptomy v geriatрии

Výskyt oligosymptomatologie se dá vysvětlit jako nedostatečné projevy určité nemoci. Například bolest u akutního infarktu myokardu nebo prasknutých žaludečních vředů je svou intenzitou velmi nízká nebo se projeví pouze dušností či nechutenstvím. Obdobně je tomu i u známek zánětu infekčních onemocnění. U pneumonie mohou chybět příznaky jako je leukocytóza a vysoká tělesná teplota. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 172) Dalším příznakem ve stáří je polymorbidita. Polymorbidita je výskyt více chorob najednou. Často se vyskytuje i deset nemocí současně, které se mohou vzájemně ovlivňovat. K léčbě mnoha nemocí současně je třeba podávání různých farmak. Zde je nutné se zaměřit na jejich vzájemné ovlivňování a potencování, často totiž vzniká polypragmazie, což je podávání mnoha léků současně. Tyto léky se díky zpomalenému metabolismu organismu mohou v těle kumulovat a vyvolávat nežádoucí účinky. Dalšími zvláštnostmi klinického obrazu je kaskádovitý efekt, kdy jedna choroba nebo dekompenzace této choroby spustí onemocnění nejméně odolného orgánu. Těmito orgány jsou hlavně mozek, srdce a ledviny. (Klener, Kalvach, et al., 2006, s. 172). Například zlomenina krčku femuru a následné upoutání na lůžko může zapříčinit hypoventilaci, bronchopneumonii a snížený přísun kyslíku do mozku s následným delirantním zmateným stavem. Dále u manifestace nemoci převažují nespecifické příznaky nad specifickými. Tedy nechutenství a únava mohou být jediným znakem u onemocnění tlustého střeva, ale také u počínající virózy. Často se zdravotní problém neprojevuje žádnými problémy, vyskytují se němé ischemie dolních končetin, nebolestivé peptické vředy apod. Nemusí jít jen o chybějící příznaky onemocnění, organismus například nesignalizuje své potřeby. Nejvýznamnější roli zde hraje snížený nebo chybějící pocit žízně.

1.3.2 Geriatrické syndromy

Geriatrické syndromy jsou soubory příznaků, které se vyskytují ve stáří. Vznikla zkušenost, že některé závažné obtíže se vyskytují bez vazby na určité onemocnění. (Kalvach, 2008, s. 141)

Typickými syndromy jsou: syndrom hypomobility a imobility, anorexie a malnutrice, instability s pády, imobility, syndrom inkontinence, kognitivního deficitu, demence a poruch paměti. Dále syndrom týrání a zneužívání starých lidí, syndrom teplotního poškození ve stáří, dehydratace, maladaptace, kumulace léčiv a geriatrické křehkosti.

Velmi často se setkáváme zejména se syndromem hypomobility a imobility. Je to důsledek dlouhodobého omezení nebo znemožnění hybnosti člověka. Příčinami bývají poruchy pohybového aparátu jako je artróza, osteoporóza a s ní spojené patologické fraktury. V horších případech je příčinou náhlé onemocnění jako je například mozková příhoda či akutní infarkt myokardu, dále dekompenzace chronických onemocnění jako je diabetes, choroby ledvin, srdeční nedostatečnost apod. U seniorů, kde je hybnost omezena částečně, to znamená sice závislost menšího stupně, ale už je potřeba někoho, kdo nakoupí, přinese léky a uklidí byt. U těch, kteří jsou připoutáni na lůžko, ať už z jakéhokoliv důvodu, to znamená naprostou závislost na druhé osobě.

Imobilizační syndrom, jak se správně nazývají důsledky omezené hybnosti, se projevuje podle míry již zmíněného omezení. Atrofie svalů, svalové kontraktury, kloubní ankylózy jsou příznaky relativně zvládnutelné. Závažnějším důsledkem imobilizačního syndromu je trombembolická nemoc, ke které dojde díky hypokinetické cirkulaci krve způsobené inaktivitou na lůžku. Hypoventilace a respirační infekce jsou rovněž složitější komplikace při inaktivitě seniora. Povrchní dýchání zapříčiňuje atrofii dýchacích svalů a následně stagnaci hlenu. To vše často vede ke snížení okysličení mozku a k tvorbě infekcí v dýchacích cestách. (Kalvach, 2008, s. 196) Dobrou prevencí imobilizačního syndromu je pravidelné cvičení na lůžku nebo pokud to stav seniora dovolí i mimo něj. Cvičení, jak aktivní, tak pasivní, zahrnuje protahování kloubů, svalů, šlach, dechová cvičení, posazování na lůžku, u schopnějších pacientů stojí vedle lůžka a chůzi. Nezbytně nutná je motivace a aktivizace samotného člověka. Vždy záleží na stupni omezení hybnosti daného klienta.

Malnutrice vzniká zejména kvůli poruchám chrupu, polykání, soběstačnosti, při poruchách vědomí a psychiky. Také díky snížené schopnosti těla zpracovávat živiny a plně je využívat. Bohužel je nutno zdůraznit, že často k ní přispívá chování zdravotníků. V provozu různých zdravotnických zařízení se nenachází dostatek trpělivosti se stravováním starých lidí. Často se odnáší téměř netknuté talíře s jídlem. Pracovníci si nechtějí uvědomit, že senior je pomalejší, například v rozmělnění potravy a při jejím polykání. (Kalvach, 2008, s. 199)

Dehydratace je též velmi častým a mnohdy vážným syndromem. Příčinami je opět snížená schopnost sebezpečí, poruchy polykání, vědomí a alterace psychiky. Největším zapříčiňujícím faktorem je snížený pocit žízně, díky tomuto se z relativně zdravého seniora může stát pacient upoután na lůžko. Lidem staršího věku je nutno tekutiny aktivně nabízet a sledovat jejich příjem.

Deficity tekutin dělíme na hypertonické, kdy chybí čistá voda a je přítomna hyperosmolalita tělesných tekutin. Zde je příčinou například diabetes insipidus, kdy je v organismu nedostatečná produkce antidiuretického hormonu. Léčením izotonické dehydratace, kdy je vyvážen deficit vody a pokles volumu tělesných tekutin, může být léčba diuretiky. Dehydratace hypotonická je přítomna tehdy, když deficit vody je převážen deficitem iontů a vyskytuje se hypoosmolalita v těle. Tato situace je způsobena například horkými letními teplotami, kdy člověk doplňuje tekutiny pouze vodou bez potřebných solí. (Kalvach, 2008, s. 282-283) Příznaky jsou typické a to sníženým kožním turgorem, suchem v ústech, suchým povleklým jazykem, zpomaleností, dezorientací, poruchami soustředění a zmateností. Pacient nemusí pociťovat žízeň. Klinický obraz i léčba dehydratace se významně liší. Základní otázka není, kolik vody pacientovi chybí, ale kolik a jaké tekutiny mu chybí. (Kalvach, 2008, s. 278)

Syndrom instability a pádů je zapříčiněn poruchami částí rovnovážného systému. Jsou zde endogenní příčiny jako je porucha zraku, ortostatická hypotenze a instabilita vzniklá např. z nevhodné obuvi, kluzkého povrchu, špatného osvětlení a v neposlední řadě kombinací těchto všech příčin. Pokud se nachází porucha v receptorové a analytické části rovnovážného systému, senior pociťuje závrať. Pokud je porucha v efektorové části rovnovážného systému, nemusí se vyskytovat závrať, ale objevují se pády ze svalové slabosti a pohybové neobratnosti. Příčinami jsou choroby postihující řídicí a koordinační centrum, to je např. infarkt a ischemie mozkového kmene a tumory mostomozečkové části, dehydratace a metabolické choroby. Nebo jsou příčinou instability onemocnění postihující sluchorovnovážné ústrojí, jako je např. zánět vnitřního ucha nebo jeho poškození úrazem apod. Zde se objevují příznaky jako jsou závratě, neschopnost stát na nohou a určit polohu těla či nedoslýchavost. (Kalvach, 2008, s. 278) Nejčastějšími příčinami jsou však skutečně dehydratace a ortostatická hypotenze. Obojí je řešitelné relativně dobře vhodným zavodněním, dodržováním pitného režimu a stravováním, pomalým vstáváním, správným dýcháním a denním cvičením.

Při vzniku syndromu inkontinence se vyskytuje atrofie svaloviny močových cest a snížená funkce musculus detrusor. Tím se snižuje i kapacita močového měchýře a vzniká větší reziduum. Tyto samotné změny sice nezpůsobují přímo inkontinenci, ale předcházejí ji. Pokud se přidá užívání množství léků, nejen diuretických, přidružené choroby a i neohleduplné chování zdravotníků, může inkontinence vzniknout snáze. Dalšími příčinami je ztráta nervové kontroly nad močením, přecitlivělost svěračů, zvýšení nitrobršního tlaku při kýčání a podobně, tyto příčiny jsou již u specifických druhů inkontinence. (Poledníková 2006, s. 70) Výbornou prevencí je posilování pánevního dna, dostatečný pitný režim s kontrolou příjmu, pravidelné močení a dechová cvičení. Inkontinence se dá léčit operativně, rehabilitačně a psychologicky. Pro usnadnění života s tímto syndromem ve stáří existuje dnes již řada hygienických pomůcek, které jsou volně dostupné.

Posledním velmi častým syndromem je delirantní stav a syndrom demence. Záměrně uvádíme obojí z důvodu časté záměny těchto problémů. Delirantní stav je náhlá změna chování, myšlení, člověk je zmatený, vyskytují se poruchy orientace, retrográdní amnézie, neklid a agitovanost, někdy bludy a únikové reakce. Celý stav vzniká spíše v průběhu hodin a trvá také krátkou dobu, maximálně několik dní. Příčinou může být změna prostředí, dehydratace a rozvat ve vnitřním prostředí, nevhodně zvolené farmakum, hypoglykémie, hypoxie mozku apod. Stav je reverzibilní. (Kalvach, 2006, s. 174)

Syndrom demence je klasifikován jako progresivní nebo chronické poškození mozku. Vyznačuje se poruchou vyšších funkcí, jako je paměť, orientace, chování, schopnost učit se a úsudek. Vědomí je neporušené. Současně se může vyskytovat porucha emoční kontroly, porucha motivace člověka a deprese. Příčinami jsou změny v prokrvení mozku, což většinou způsobuje ateroskleróza, atrofie mozkových buněk a zpomalení nervových přenosů. Na rozdíl od delirantního stavu je tento stav nezvratný, pouze ovlivnitelný správnou léčbou. Podávají se léky zlepšující okysličení mozku, vazodilatancia, neuroleptika, antidepressiva, blokátory kalciového kanálu, hypnotika apod. Pomáhají také přírodní preparáty se sojovým lecitinem a ginkobilobou. Sojový lecitin zabraňuje usazování cholesterolu v cévách, ginkobiloba neboli jinan dvoulaločnatý působí na pružnost stěn cév a zabraňuje shlukování krevních destiček. Prospěšné jsou návštěvy hyperbarické komory, kde je zvýšená koncentrace kyslíku a psychoterapie, která se snaží udržovat mozek v pohotovosti prostřednictvím různých úkolů a aktivit. (Poledníková, 2006, s. 164-165)

1.4 Péče o seniora

Ideou každého člověka je dožít spokojeně v poklidu mezi lidmi, které má rád. Člověk se chce věnovat svým koníčkům, mít volnost v rozhodování, starat se o rodinu a vnoučata. Záleží na tom, na jakém místě žije senior před odchodem ze zaměstnání. Pokud je to bydlení, které sdílí s partnerem, mohou se oba těšit na společné volno. Pokud je to dům sdílený s dětmi a vnoučaty, senior se může těšit na denní aktivity s dětmi, domácí práce užitečné rodině a podobně. Této představě však mohou zamezit některé komplikace jako je ztráta partnera. Člověk je najednou osamocen v bydlení, které je veliké a sám není schopen jej obstarávat. Touží po denním kontaktu. Pokud náhle osamocený člověk žije ve vícegenerační rodině, pak je to pro něj výhoda. K dalšímu ztížení situace může přispívat nesoběstačnost nebo nemocnost seniora. Jestliže vše završují neshody s rodinou, není příliš vhodná situace k soužití generací. Nebo pokud rodina není schopna se o rodiče postarat, nastává problém. Dalo by se očekávat, že rodina by měla zajistit rodičům důstojný život. Tedy bydlení, uspokojení jeho základních, ale i vyšších potřeb. Existuje však spousta důvodů, proč tomu tak někdy není nebo být nemůže.

1.4.1 Potřeby seniorů a chyby při jejich naplňování

Co potřebuje starý člověk víc než my? Často se stává, že potřeby seniorů bagatelizujeme nebo naopak přeháníme. Ale jediné, co tento člověk potřebuje, je vyvážený střed mezi dvěma extrémů.

Představme si, co všechno denně děláme my. Potřebujeme spát, jíst, pít, vyprazdňovat se, obléci se, umýt. Chceme, aby nám nebylo příliš horko ani zima, rádi si popovídáme s lidmi a máme rádi pocit, že ostatní o nás vědí. Věnujeme se svým koníčkům a jsme sobě prospěšní, často i jiným. Známa hierarchie dle Maslowa upravuje potřeby od základních k vyšším. Základem jsou fyziologické potřeby, které jsme již zmínili a zahrnují spánek, výživu, vyprazdňování apod. Dále hierarchie obsahuje potřeby jistoty a bezpečí, lásky a sounáležitosti, uznání, ocenění a sebeúcty, na vrcholku Maslowovy pyramidy jsou potřeby seberealizace a sebeaktualizace. (Trachtová a kol., 2001, s. 14-15) Všechno, co potřebujeme my, potřebuje i starý člověk, jen někdy v mírně změněné podobě. Například senior nebude mít potřebu jít každý pátek do „víru velkoměsta“ jako mladí lidé, ale rád se sejde s přáteli občas večer, aby se pobavil a popovídal si. Nebo například potřeba seberealizace už nespočívá v úspěchu v práci a zajištění spokojené rodiny, nyní je naplňována koníčky.

Může být snižena, protože člověk často nechce poznávat nové věci. Ale také může být tato potřeba naplňována pokračováním a zdokonalováním se v oblíbených činnostech, kterým se senior věnuje již dlouhou dobu. Uspokojování těchto denních aktivit významně zajišťuje spokojenost každého člověka. Jejich naplnění zajišťuje pocit bezpečí a sebevědomí, dodává mu jistotu a schopnost radovat se ze života.

Chyby, které nejčastěji děláme v uspokojování potřeb seniorů, jsou v jejich podceňování. Bez objektivního zhodnocení vykonáváme úkony za klienta, aniž bychom uvážili jeho schopnosti. Pro takového člověka může být naše jednání demotivující a ubližující. Senior může mít pocity méněcennosti a může se snižovat jeho sebeúcta. Toto podceňování může zahrnovat například zbytečné narušování soukromí při vyprazdňování, hygieně a návštěvách, přebírání role při stravování, přehnaná starostlivost o úklid v osobních věcech klienta, apod.

Každá osoba, která pracuje se seniory, by měla znát jejich práva. Ty mimo jiné zahrnují svobodu volby, právo na co nejdélší pobyt v domácím prostředí, plnohodnotný život i s handicapem, právo na přítomnost příbuzných a blízkých osob, zachování majetku, umožnění dosavadních aktivit, svobodu náboženství, odpovídající zdravotní péči a informace o prevenci, přístup ke službám a důstojné umírání.*

Zvláštní zmínku věnujme části Maslowovy pyramidy - uznání a ocenění. Pomoc s naplňováním těchto potřeb je zvláště ve stáří velmi důležitá. Posiluje sebevědomí seniora a motivuje ho k aktivnímu zapojení do života. Jak už víme, psychika starého člověka se mění, může se cítit nejistý, opuštěný, zbytečný a rychle se mění jeho nálady. K tomu všemu může přispívat změna zdravotního stavu a involuční změny. Proto je správné dávat najevo, že si vážíme jeho životních zkušeností, aktivně se s ním zapojovat do rozhovorů a zjišťovat, čím nás může obohatit. Projevujeme respekt tím, že se chováme ke staršímu člověku jako

---

* Česká geriatrická společnost - Evropská část. Dostupné z www: <http://www.poprechodu.cz/legislativa-chartu-prav-senioru.html> [online]. [cit. 2010-04-26].

k sobě rovnému, jako k partnerovi. To je jedna z věcí, které zvyšují jeho sebeúctu, psychiku a pohodu.

Další chybou je nerespektování vlastního rozhodnutí seniora – narušování jeho autonomie. Lidé se přece nejlépe cítí, když si mohou bez dovolování uvařit šálek čaje, jít na procházku do města nebo za přáteli. Starý člověk má právo rozhodnout si, co chce právě dělat a jak. Většinou se nevědomky vkládáme do jeho uvažování a tzv. mu organizujeme život. Tato chyba opět přispívá k nepohodě seniora. Ostatní chyby v zajišťování potřeb seniorů se dají považovat za porušení jejich práv nebo za ubližování, těmto se budeme věnovat ve speciálních kapitolách.

1.4.2 Správná komunikace se seniorem

V péči o seniory se vyskytují problémy, které by mnohdy nemusely nastat. Na vině jsou chyby v komunikaci, které mohou vážně škodit vztahu seniora s lidmi, kteří o něj pečují. Komunikace se seniory má svá specifika a pravidla, jejich dodržování zlepšuje vzájemnou spolupráci se seniory.

Vždy se seniory mluvíme jasně, stanovíme si cíl komunikace. Mluvíme pomalu, dostatečně nahlas, ale pozor na přílišné zvýšení hlasu, to nemusí být na místě, pokud senior slyší dobře. Nepoužíváme oslovení jako by tento člověk byl naše babička nebo dědeček, je to nedůstojné. Ovšem jiná situace nastává, pokud si toto oslovení klient přeje. Nepoužíváme odborné výrazy, kterým klient nerozumí, snižuje to jeho sebehodnocení a zvyšuje nervozitu a strach. Vyjadřujeme se jednoduše, jasně, bez dlouhých souvětí. Pokud mluví senior, snažíme se mu neskákat do řeči, vyslechneme, co má na srdci a snažíme se odpovědět podle svých možností, případně pomůžeme s řešením jeho problému. Jestliže spěcháme, vysvětlíme seniorovi proč a dohodneme se na pozdějším setkání, popřípadě mu poradíme, kdo by mu mohl pomoci s jeho aktuálním problémem. Aktivně se zajímáme o život seniora a jeho denní události, získáme tím důvěru a lépe se bude rozvíjet naše další spolupráce. Vyjádříme svůj zájem o jeho osobu. Úsměv je vždy dobrým pomocníkem. Pokud něco vysvětlujeme, vymezíme si na edukaci klidné místo a zvláštní čas, dostatek pomůcek a připravíme se dopředu, nezapomínáme na zpětnou vazbu.

1.5 Ageismus

V současné době je tento problém již známý i v České republice. Objevují se snahy řešit projevy ageismu různými způsoby, nedají se však ještě stále považovat za dostatečné. V následující kapitole se budeme zabývat tímto problémem, jeho možnými příčinami, projevy a způsoby jeho předcházení.

Ageismus je odvozen od anglického slova age, což je věk. Je to společenský předsudek vůči stáří. (Tošnerová, 2002, s. 6) *„Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých částí fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“* (Vidovičová, Rabušic, 2005, s. 6) Většinou jsou to postoje lidí, kteří nemají dostatečné znalosti o stáří. Tato diskriminace může být buď evidentní, viditelná nebo skrytá.

Tošnerová (2002, s. 8-9) ve své knize Ageismus uvádí deset hlavních bodů shrnujících předsudky vůči seniorům podle Palmora:

1. Nemoc

Lidé mají pocit, že všichni lidé od určitého věku jsou vážně nemocní a tráví hodně času v posteli, potřebují ústavní péči. Pravda je ovšem taková, že skoro osmdesát procent seniorů je schopno se věnovat běžným denním aktivitám.

2. Impotence

Představa, že senioři nežijí sexuálním životem, protože nemohou z důvodu fyzické kondice. Ve skutečnosti milostný vztah mezi seniory přetrvává i do osmdesáti let.

3. Ošklivost

Krása je v naší moderní době upřednostněna, staří lidé jsou považováni za ošklivé a společnost je nazývá např. bába, stará koza, scvrklý dědek apod. Raději bychom si měli vzít příklad z některých kultur, kde stáří znamená moudrost a zkušenosti. Například v Japonsku jsou lidé s šedými vlasy velmi považováni za jejich dlouhá léta služby a moudrost.

4. Pokles duševních schopností

Společnost si myslí, že staří lidé nejsou schopni se učit, pamatovat si a rozvíjet se. Pravda je taková, že tyto procesy jsou pouze zpomaleny a při aktivitě seniora se dají cvičit a obnovovat.

5. Duševní choroba

Lidé si myslí, že je běžné ve stáří mít nějakou duševní chorobu, že je to nevyhnutelné a nedá se s tím nic dělat. Přitom nevědí, že jen kolem dvou procent seniorů má primární diagnózu nějaké psychiatrické choroby.

6. Zbytečnost

Z nějakých důvodů existuje povědomí o tom, že senior díky zdravotnímu a duševnímu stavu není schopen pokračovat v práci a pokud ano, že je neproduktivní. Ale skutečnost je taková, že senior je mnohdy schopen pokračovat v zaměstnání a ještě se díky němu vyskytuje méně problémů na pracovišti, protože je spolehlivější.

7. Izolace

Mylná představa o tom, že většina starých lidí žije sama a izolovaně. Výzkum ale říká, že dvě třetiny seniorů žijí buď s partnerem nebo rodinou.

8. Chudoba nebo naopak bohatství

Existují dva názory, oba jsou negativní. Chudý senior je na obtíž, protože je potřeba mu občas pomoci. Bohatému seniorovi je záviděno. Toto téma je hodně diskutované, finanční zajištění seniorů u nás není nejlepší. Ale ve skutečnosti jsou na tom mnohem hůře samoživitelky s malými dětmi.

9. Deprese

Existují předpoklady, že stará osoba je typicky nepoužitelná, bezmocná a nemocná, zákonitě tedy bude trpět depresí. Ale těžší deprese je více častá mezi mladými lidmi.

10. Politická moc

Představy, že díky volebním hlasům seniorů se odvrátí politika od potřebných reforem. Ve skutečnosti senioři spíše často nehlasují a nakonec je jejich politická moc mnohem menší než lidí středního věku, kteří přijdou k volbám. (Tošnerová, 2002, s. 8-9)

Typickým příkladem ageismu je krátký záznam, který jsem nedávno zhlédla prostřednictvím internetu. Dva známí a úspěšní mladí herci se zde nepřímou vyjadřují o seniorech jako o záškodnících, kteří kazí politickou situaci a díky nim se dostane k moci nechtěná strana. Doporučuji mladým lidem, ať se vypraví na venkov a přemluví svou „bábu“. Za to, že budou senioři volit toho, koho jim určí rodina, obdrží jednu návštěvu navíc a zdarma.

Dopad negativních stereotypních předsudků může být například takový, že toto video zhlédnou i příliš mladí lidé, kteří nerozumí a nezajímají se o politickou situaci, ale protože propagaci zajišťují dva známí herci, budou tuto cestu pokládat za správnou.

Skutečnost, že mladší generace pokládá stáří za ošklivé, se odráží například i v televizních reklamách a filmech. Reklamy jsou natáčeny s mladými herci a pokud ne, většinou je to reklama nějaké farmaceutické firmy, která propaguje „něco“, co zaručeně pomůže na vrásky nebo paměť apod. Nedávno jsem přemýšlela nad jednou televizní reklamou známé kosmetické firmy. Tato firma propagovala krém proti vráskám. Ve spotu účinkovala velmi dobře vypadající žena a na konci reklamy byl slogan s názvem přípravku a dodatek, že zdraví je krásné. Ale copak vrásky jsou nemoc nebo jsou nezdravé? A zdraví jsou jen krásní a mladí lidé?

V inzerátech se dočítáme o samých mladých kolektivech, které hledají pracovníka také mladého a svěžího, spousta vtipů se opírá o stáří a devalvuje jej. Copak to není další forma diskriminace? (Tošnerová, 2002, s. 10)

Podle Taxlera může být zdrojem ageismu kromě předsudků také strach ze smrti. Lidé nechtějí vidět před sebou stáří, připomíná jim to, že také budou jednou staří a jednoho dne zemřou. Proto lidé předstírají, že seniory nevidí a nevidí tak ani svou budoucnost, svou smrtelnost. (Tošnerová, 2002, s. 12)

Projevy ageismu můžeme shrnout na skryté a viditelné. Skryté projevy mohou být například již zmiňované nabídky zaměstnání, nevyslovené předsudky, které jsme zmínili. Velice závažným projevem ageismu je bohužel i fyzické a psychické týrání seniorů.

Fyzickým týráním máme na mysli tělesné ubližování starým lidem. Důvody k těmto praktikám mohou být například to, že starý člověk bydlí s rodinou a její členové nejsou tomu rádi, senior je obtěžuje svou přítomností například proto, že je méně soběstačný a vyžaduje péči. Také proto, že jejich přítomnost nemusí být milá např. snachám a zeťům, zde totiž vztahy většinou poněkud nefungují. V různých zařízeních pro seniory, kde může k tomuto

týrání docházet, je to pak jistý příznak syndromu vyhoření u zdravotnických a sociálních pracovníků. Jako studentka jsem se setkala např. s nevhodným zacházením při hygienické péči, přesněji s nedodržením intimity seniora, rvaním vlasů při česání, při samotném umývání se například se seniorovými končetinami házelo apod. Nedokážu si představit to, jaké ponížení musejí senioři při takovém chování okolí cítit. Jakékoliv fyzické násilí se tedy dá považovat za projevy ageismu. Porušují se práva seniorů, lidská práva a může se to považovat za trestný čin.

O odstrašujícím příkladu psychického násilí na seniorech jsem se dočetla v článku Marie Říhové, kde popisuje problém jedné klientky, která vypověděla, že partnerka jejího syna si pokaždé před ní odplivne, v noci opakovaně chodí do jejího pokoje a křičí na ni, ať už „chcípne“. Navíc jí ani jeden z těchto spolubydlících nepřispívá na nájem, což celý případ činí ještě horším. (Říhová, 2010, s. 41) Za psychické násilí se dá považovat ignorování potřeb seniorů například tím, že nerespektujeme jeho individualitu a soukromí, dáváme slovně najevo, že jím pohrdáme, slovně jej napadáme nebo snižujeme jeho důstojnost nepřístojnými poznámkami a narážkami, neumožníme seniorovi věnovat se jeho koníčkům s tím, že už je nepotřebuje apod. Neposloucháme, když nám něco říká, mávneme nad jeho potřebami rukou, odpíráme mu setkávání s vnoučaty, snižujeme před nimi seniorovu autoritu a mluvíme o nich jakoby za zády a přitom víme, že nás slyší. Psychické násilí má mnoho podob, které si mnohdy ani neuvědomujeme. (Vidovičová, Rabušic, s. 9-10)

Ageismus je možno zmírňovat a začít by měl každý člověk u sebe a tzv. si „sáhnout“ do svého svědomí a zjistit, jestli se u něj nevyskytují tyto sklony. V zařízeních by měla být péče vyhodnocována vedoucími pracovníky a měla by probíhat jakási monitorace chování zaměstnanců, zároveň by jim měl být umožněn dostatečný odpočinek mezi službami, pořádání seminářů o aktivní relaxaci a prevenci vyhoření. Ve školách by se mělo stáří takové, jaké je a bez předsudků vyučovat a probírat, a to hlavně u humanitních oborů a všude tam, kde člověk přijde do styku s lidmi. Dětem by se mělo ukazovat, že stáří je normální jev a že staří lidé jim mohou předat spoustu zkušeností a také lásky. Hlavně tady bychom svým chováním k seniorům měli jít dětem příkladem. Přece to budou jednou ony v našem věku a my ve věku našich babiček. Dále by se měly podporovat služby pro seniory. Zařizování denních stacionářů, pečovatelských služeb, klubů pro seniory, vzdělávání pro seniory, zájezdy a kurzy, zkrátka vše, co by mohlo pomoci při zkvalitnění života seniora. Např. na Jihočeské univerzitě vzniklo již v roce 2002 centrum pro seniory PATUP, což znamená

zkratku pro Parkinsonovu nemoc, Alzheimerovu chorobu, trénování paměti, úspěšného stárnutí a pečovatelskou dobrovolnou službu studentů. (Tošnerová, 2002, s. 17) Existují také spolky pro seniory, které zařizují společenské akce jako je pravidelná návštěva divadla, kina, taneční kurzy apod. Jiné spolky zase sdružují seniory se společným onemocněním nebo existují spolky, které vznikají místně na popud samotných seniorů, kteří chtějí aktivně trávit stáří. Může to být například uvnitř domovů pro seniory, v malých vesnicích apod. Ve vesnici, kde žiji, existuje spolek zahrádkářů, spolek lidí se zdravotním postižením, tyto spolky pořádají sbírky a i kulturní akce jako jsou např. sezónní plesy. Máme dokonce malý klub, kde se pravidelně scházejí ženy i muži z vesnice, ať už za účelem nějakých ručních prací nebo jen za účelem setkávání a povídání. Existuje zde také ženský a mužský lidový pěvecký sbor, ten není jen pro seniory, ale velkou část jeho členů tvoří právě oni. Všichni jsou moc rádi, když se mohou zúčastnit nějaké soutěže mezi ostatními sbory nebo nám kolektivně zazpívat na krojovaných hodech. Zajištění podobných spolků a klubů by mělo být samozřejmostí v každém zařízení pro seniory.

Senioři, kteří jsou nějakým způsobem devalvováni by měli vědět, kam se obrátit s prosbou o pomoc. Určitě by jim měl umět pomoci praktický lékař, který je může odkázat například na psychologa, některou z linek, která pomáhá seniorům v nesnázích, např. DONA – domácí násilí, Bílý kruh bezpečí apod. (Říhová, 2010, s. 41) Jako problém se jeví zejména fakt, že málokterý senior dnes umí zacházet s internetem. Senioři sice nepovažují za důležité internet doma mít, protože ho nepotřebují, ale právě zde je spousta odkazů na kluby pro seniory a centra pomoci. Proto by se měl začít klást důraz na zveřejňování služeb pro seniory nějakým jiným způsobem, například v denním tisku, časopisech, rádiích, televizi apod. Když bude mít pak veřejnost povědomí o tom, kam se obrátit v tísní, mohla by se zlepšit celá situace. Sám senior by si pak měl uvědomit svoji cenu a dodat si odvahu řešit radikálně tyto problémy, což bývá často nejtěžší.

2 KOMPEXNÍ POJETÍ RODINY

Rodina je životně velmi důležitou součástí každého z nás. Jsou to právě členové této skupiny, kteří nás učí chodit, mluvit, žít. Přípravuje nás na část života, kterou pak dokážeme prožít samostatně. Po nějakém čase ale rodinu opět každý potřebuje více. Tak jako v dětství nám pomáhali rodiče, ve stáří by se měly tyto „dluhy“ s radostí a samozřejmostí splácet. Někdy tomu tak je, jindy ne. Je mnoho rodin, vztahů a důvodů. K jejich poznání je potřebné vědět, co vlastně rodina je, jak vznikla a jaké jsou její funkce.

2.1 Definice rodiny

Definice pojmu rodina nikdy nebyla jednotná, každý z autorů se vyjadřuje jinak. Například Kamer popisuje rodinu takto: *„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoliv mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, když jde například o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“* (Sobotková, 2001, s. 22)

Možný zdůrazňuje vztah rodiče – děti na základě manželství a příbuzenství. *„S funkcí biologického přežívání, přetrvávání kulturního dědictví, materiálního zabezpečení, uspokojování citového a rozumového vývoje jedince a místa společenské kontroly v procesu socializace.“* (Sekot, 2004, s. 161)

2.2 Historie rodiny

Mezi rodinou před tisíci let a rodinou dnešní doby je značný rozdíl. Význam slova rodina dnes a v minulosti má mezi sebou odchylky.

V pravěku, přesněji řečeno v mladší době kamenné, se začal objevovat člověk dnešního typu. Díky archeologii bylo dokázáno, že tito jedinci žili ve skupinách a bylo více než pravděpodobné, že mezi nimi kolovalo pokrevní příbuzenství. Tito lidé se živilí lovem a sběračstvím, často se přesunovali na jiná místa za těmito zdroji obživy. Je možné, že to byly skupiny založené na společném mýtickém předku. Klan sdílel stejné náboženství, území, bylo zde zakazováno družení mezi určitými páry. Řídila ho rada starších, která

mohla fungovat jako soud. Postavení ženy v těchto společnostech dnes není jasné, je ale známo, že byla vyobrazována v podobě sošek, Venuší, kreseb a rytin velmi často jako ochraňující božstvo. Dalším důkazem o výrazném postavení ženy jsou tzv. dlouhé domy, kde žilo více rodin, ty byly spřízněné pokrevně po mateřské linii. Ženy zde byly pohřbívány honosně, pravděpodobně šlo o představitelky rodu. Při kočovném životě ženy nesly všechnu majetek a děti, zatímco muži vpředu skupiny chránili jejich životy. Kolem roku 8000 př.n.l. se začínají lidé díky příznivějším klimatickým podmínkám více usazovat. Začínají první snahy pěstování užitkových rostlin a zakládání malých hospodářství. Ženy pěstují plodiny a zabývají se výrobou keramických nádob. Zde vedoucí postavení přebírají muži. Počet dětí v rodinách začíná stoupat.

V období předklasickém, homérském, tedy asi 800 let př.n.l. jsou nejdůležitější dva pojmy. Genos, což byl typ rodin, jejichž muži měli původ a jméno od společného předka. Tento rod měl krále. Jejich ženy se mohly pohybovat na veřejnosti bez doprovodu, po jídle se mohly dokonce přidat k mužům a vést s nimi debaty, dále jim příslušely domácí práce. Pokud žena neporodila syna, mohl muž zplodit syna s jinou ženou. Výběr partnera pro dceru byl na jejím otci, uchazeči procházeli soutěžemi a nosili dary. Věřilo se, že na každé první věci v životě lpí kletba, která lze zrušit obětí, proto měl muž právo obětovat první dítě. Také obava z prvního sexuálního styku se řešila s jinou ženou, prostitutkou. (Matoušek, 2003, s. 23-24)

Polis byla společnost v klasickém Řecku tak trochu soupeřivá s předešlou společností. Byl to nezávislý městský stát. Za svobodné, plnoprávné osoby byli pokládáni muži, většinu obyvatel ale tvořily ženy, děti a otroci. Závažná rozhodnutí řešili svobodní občané. Menšími jednotkami byly fyly, těch bylo deset, a ty se dělily na demy, těch bylo sto. Tyto se ještě dělily na patrie, což byly rodiny spřízněné pokrevně. Nejmenší jednotkou byl oikos, tento výraz přesně neodpovídá našemu slovu rodina. Přesněji tento pojem zahrnoval všechny věci, lidi, půdu a dům společné pro skupinku lidí. V Řecku bylo nutností, aby se muž oženil. Pokud tak neučinil, mohl se dokonce podrobovat trestům, měl ale právo se bez výsad rozvést. Sňatky domlouvali rodiče. Dítě bylo považováno za bytost až po pojmenování. Pokud z nějakého důvodu nevyhovovalo společnosti, bylo odneseno z domu. Jestliže si jej někdo neodnesl domů, zahynulo. Žena měla podřadné místo v rodině, byly pro ni vyhrazeny části domu, nemohla se dostatečně vzdělávat a pouze obstarávala domácnost. (Matoušek, 2003, s. 25-26)

V ranných dějinách Říma byla rodina považována za základní jednotku společnosti. V roce 450 př.n.l. to uvedli ve Dvanácti deskách, prvním právním kodexu. Existovaly dva druhy sňatku, přísný a volný. Přísným sňatkem přešla žena plně do manželovy péče, volným sňatkem zůstala v péči otce se všemi majetkovými nároky. Při krizi Říma jako republiky pak došlo ke změnám v postavení žen. Mohly pracovat v některých samostatných profesích, spravovaly vlastní majetek a mohly zasahovat do politiky. Po vzniku císařství byly postupně rušeny typy sňatků a stačilo, když žena tíhla k náboženství mužovy rodiny. Bylo vydáno několik zákonů, které nařizovaly sňatek, zapuzovaly cizoložství, podporovaly rodiny s více dětmi, ale jejich účinek byl malý.

Z archeologických pozůstatků bylo dokázáno, že ve středověku žili lidé v malých vesnicích opevněných hradišti. Jejich obživou bylo hlavně zemědělství, velmi záleželo na klimatu a vyčerpatelnosti přírodních zdrojů v okolí. Často lidé trpěli hladem a zmírali mnohem dříve než dnes, zůstávaly opuštěné děti, které také brzy zemřely, v lepším případě se jim podařilo dostat do zřizovaných nalezinců. Většinou žily pohromadě tři generace. Velikost rodin se odvíjela od úrodnosti půdy v okolí a místa bydlení. Na vesnicích byly rodiny větší. Později se začíná objevovat tendence oddělení soužití generací, ale spíše ve městech a v menších rodinách. Šlechtické rody naopak udržovaly rodinu pohromadě kvůli shromáždění majetku. Příbuzenské vztahy byly tenkrát považovány za velmi důležité. Slovanská rodina byla velmi patriarchální a povolovalo se mnohoženství. U Slovanů bylo doloženo, že zde existovalo tzv. snachočstvo. Pár oddal otec ženicha a do doby plnoletosti syna žil s nevěstou sexuálním životem. Dalším společenstvím, které mělo velký vliv na utváření a soužití rodin bylo křesťanství, to se velmi snažilo s mnohoženstvím bojovat. Zpočátku tyto snahy nebyly příliš úspěšné. Později se však prosadil za cizoložství i trest smrti. Svobodnou ženu ovšem muž milovat mohl a také ji směl zařadit mezi své konkubíny. Dále křesťanství hlásalo, aby ženy poslouchaly svoje muže, děti, aby poslouchaly svoje rodiče a rodiče, aby svoje děti neponižovaly. Úkolem věřící rodiny bylo zplodit děti, sexuální praktiky bez tohoto účelu a různé metody antikoncepce byly zakázány. Děti už v osmi letech odcházely do učení nebo pracovat za peníze. (Matoušek, 2003, s. 27-28)

S novověkem přichází i odlišné názory. Koncem osmnáctého století se vyskytly snahy o podporu rodiny státní mocí, odsuzování ukládání dětí do nalezinců, ale také vznikají opatření, která povolují jen určitý počet dětí, kvůli zdrojům obživy. Už před francouzskou revolucí se začíná bouřit ženská část obyvatel, později pro ně vznikají podobná práva jako

mají muži. Patriarchální rodina upadá. Společnost je soustředována spíše do měst, industrializace přenesla pracovní místa spíše do továren. Vznikaly větší farmy s větším počtem pracovníků, upadala malá soukromá pole. Ženy začaly pracovat a vydělávat peníze. Byla zavedena povinná školní docházka, která na většinu dne odvedla děti z domu. Vydělávání peněz se tak mohlo rozdělit mezi dva rodiče a nebylo jen na muži. Lidé se nemuseli podřizovat vrchnosti při vstupu do manželství. Výběr partnera nezávisel na rodičích. Funkce rodiny již nebyla jen v předávání majetku, ale také v učení dítěte, více o citových vazbách a o soukromém životě. (Matoušek, 2003, s. 28)

2.3 Rodina dnes

Stále se dnešní rodiny opírají o soužití minimálně dvou lidí, partnerů. Dnes už tolik nezáleží, zda jsou oddáni nebo ne. Mohou mít děti i bez svazku manželského. Také dnes je možné soužití více generací pohromadě, ale není tomu již tak často. Lidé chtějí být samostatní a nezávislí, zároveň chtějí, aby na nich bylo závislých minimum osob. Chtějí mít svoje pohodlí a jejich cílem je většinou zajištění rodiny ekonomicky a sociálně, aby si co nejdříve mohli splnit svá přání, užívat si dovolené a věci, které si vždy chtěli koupit. Počty dětí nejsou omezeny vyššími orgány, ale námi samými. Ženy chtějí pracovat na dobrém místě a vybudovat si kariéru, muži jsou stále méně ochotní vyměnit svobodný život za manželství a výchovu dětí. (Kraus, Poláčková, et al, 2001, s. 79-80) V neposlední řadě ekonomická situace také nedovoluje tolik dětí, kolik by si každý jednou přál. V dnešní době také již není problém manželství ukončit, což dříve díky věřícím masám, nebylo tak jednoduché. Vytratila se jistota soužití po celý život, vztahy se zkracují a ztroskotávají na problémech, které by se párům minulého století nezdály závažné, také na situacích, které by se dříve nemohly odehrát, například protože neexistovala moderní technika.

Jednotlivé charakteristiky rodiny v současnosti bychom mohli popsat takto: množství funkcí rodiny převzaly jiné instituce, oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu, není podmínkou založit rodinu po sňatku, snižuje se stabilita rodiny. Mění se celková struktura rodiny, klesá počet dětí v rodině a počet rodin žijící s jinou generací, prodlužuje se délka života a trvání rodiny po odchodu dětí, dochází k proměnám v organizaci rodinného cyklu. Díky čím dál starším matkám se vyskytují stále starší prarodiče často ještě zapojení do pracovního procesu, zvyšuje se nárok na pracovní dobu a přibývá dvoukariérových manželství. (Kraus, Poláčková, et al., 2001, s. 79-80)

Najednou vypadá rodina jako něco, co nemá tradici. Dalo by se říci, že čím jsme pokročilejší v technice a ekonomice, tím je rodina více potlačována do ústraní. Kouzlo věty „Nějak bylo, nějak bude“, je dávno pryč. Otec a matka pracují od rána do večera, aby uživili rodinu. Děti neumějí dobře psát a číst, protože dětství tráví u počítačů a televizí. Rodiče si při tom libují, jak jsou jejich ratolesti hodné a klidné, celé dny o nich nevědí. Ale to, že syn a dcera nevědí jak vypadá srna, divoký králík, ovce nebo jak to vypadá, když kvete jablono a roste nové obilí na jaře, je asi vedlejší. Rodiče jsou rádi, že po dni stráveném v práci, mají od veškerých povinností klid a často neřeší budoucnost svých dětí. Zkrátka doba je moderní, vyspělá, ale také pohodlná a neosobní.

2.3.1 Funkce rodiny

Rodina jako taková má mnoho funkcí, některé z nich by mohla vykonávat i jiná skupina nebo jednotlivec, ale existují i funkce, které jiné osoby těžko nahrazují.

Biologicko-reprodukční funkce uspokojuje biologické potřeby partnerů a má za úkol reprodukci a pokračování rodu každé rodiny. **Sociálně-ekonomická funkce** se týká nejen finančního zabezpečení rodiny, ale také schopnosti naučit děti hospodařit a vnímat hodnoty peněz. **Funkce socializačně-výchovná** je jednou z nejdůležitějších pro soužití rodiny. Učí potomky se přizpůsobovat, osvojovat si základní návyky, jako je běžná hygiena a oblékání, běžné společenské chování, například pozdrav, poděkování a další prakticky samozřejmé úkony, bez kterých se v dnešní době neobejdeme. Socializací se rozumí především působení rodiny ve všech výchovných směrech a to ekonomických, sociálních, kulturních mravních, etických a jiných. Součástí této funkce je tzv. socializační proces. Jeho úkolem je postupně vychovat jedince a připravit jej na samostatný život. Dítě od narození přijímá širokou škálu informací a návyků, osvojuje si je a používá je. (Kraus, Poláčková, et al., 2001, s. 81-82) Vlastnosti, které si dítě osvojí, ale nemusejí být vždy ku prospěchu společnosti. Záleží na struktuře rodiny a její schopnosti korigovat své špatné zvyky, ať už jde o spisovnost jazyka, čistotnost nebo zodpovědnost. Socializační proces je důležitý k předávání co možná nejlepších zkušeností a vědomostí dalším členům, pomáhá dítěti se osamostatnit a zakládat novou rodinu, u které je nutné znovu celý proces opakovat a vychovávat tak nové jedince. Další významnou funkcí rodiny je **sociálně psychologická podpora členů**. Pocit člověka, že někam patří, má někde zázemí, někde se cítí bezpečně, významně přispívá k duševní pohodě. Člen rodiny si může být jist, že jej někdo uznává,

podporuje, ale i hodnotí a klade na něj nároky. To vše dává člověku informaci o tom, že je členem nějaké společnosti, která je také pro něj významná. Rodina poskytuje stabilitu a to především dětem. Významnou roli zde hraje **funkce citová**, která se nevyskytuje v takové míře v žádné jiné skupině. Citová funkce rodiny pomáhá utváření osobnosti každého dítěte.

2.3.2 Typy rodin

Typy rodin se rozlišují podle struktury a počtu osob, podle životního plánu, popřípadě podle způsobu komunikace a schopnosti vyvíjení.

Nukleární rodina je tvořena rodiči a dětmi. Žijí v samostatném bydlení bez dalších členů. Připojením prarodičů, strýců, tet, bratranců a sestřenic vzniká rodina **rozšířená**. Často vidíme soužití rodiny s prarodiči nebo s jinými příslušníky. Může to být např. proto, že bytová situace nemá jiné řešení nebo je v tomto soužití záměr a členům bydlení vyhovuje. Soužití rozšířené rodiny má výhody. Např. děti může hlídat babička než přijdou rodiče z práce a provozní náklady bydlení se platí z více zdrojů. Dále existují rodiny **úplné**, tzn. děti a oba rodiče. Rodiny **neúplné**, kdy jeden z rodičů chybí, jedno z dětí např. zemřelo apod., jsou problémovější. Děti si např. musejí často zvykat na nové podmínky jako jsou změny bydlení nebo partnera matky či otce. Chybí jim polovina výchovy, tzn. pevná ruka otce nebo cit matky. Z těchto problémů neúplné rodiny často vycházejí děti, které mají např. problémy s učením, začleňováním do kolektivu a komunikací. Dále hovoříme o rodině **funkční**, to je rodina, která je schopna plnit všechny své funkce a správně vykonávat socializační proces. Za funkční rodinu se dá považovat i ta, ve které se občas objeví nějaký problém, který není příliš závažný a často se neopakuje. Pokud je rodina schopna řešit tyto problémy, můžeme to považovat za její pozitivní vlastnost. Poslední je rodina **dysfunkční**, kde dochází k závažným poruchám výchovy a předávání nesprávných návyků. Mohou to být rodiny s výskytem nezaměstnanosti, alkoholismu nebo násilí. Zde je ohrožen růst a vývoj dítěte z hlediska fyziologie růstu a charakterových vlastností. Socializační proces dítěte je ohrožen. (Kraus, Poláčková, et al., 2001, s. 78-79)

Dnes se často setkáváme s tzv. **dvoukariérovou rodinou**, kdy oba partneři pracují na svém vzdělání a následně na kariéře a vydělávání peněz. Jejich cíle vyžadují mnoho času. Zde se pak rozvíjejí problémy s výchovou dětí. (Sekot, 2004, s. 163)

Podle Lehra jsou rozlišeny tři základní typy rodiny. **Uzavřená** rodina je typická pevnými strukturami a návyky, panuje v ní řád a změny se dějí pouze po důkladném zvážení. **Otevřená** rodina se mnohem snadněji přizpůsobuje. Má také pevné kořeny, změny zde vyplývají ze struktur, které se umějí vyvíjet podle potřeby. Posledním typem je rodina **nepravidelná**, kde jsou všechny její struktury nestálé a nepravidelné, je pro ni obtížné systematicky prodělávat změny, panuje zde nepořádek a nemá řád. (Sobotková, 2001, s. 51)

2.4 Rodinný systém a další vybrané pojmy

Rodinný systém můžeme definovat jako systém a soubor částí a vztahů mezi nimi, jeho zvláštnosti spočívají v propojení veřejných, sociologických i ryze soukromých prvků. Systém nelze poznat do hloubky tím, že jej rozložíme na jeho části. Systém rodiny a jeho fungování je třeba chápat jako celek. Přesnost definicí nebude nikdy stejná, protože každá rodina má svá specifika a svůj systém. Tento systém se skládá z jakýchsi kroků a událostí, které provázejí rodinu jejím vývojem. Na konec vytvoří jakýsi charakteristický koloběh pro rodinu. (Sobotková, 2001, s. 22-23) Můžeme říci, že je to jakési trvání a vyvíjení rodiny zároveň jdoucí s časem a vývojem osobností rodiny. Systém vychází z předpokladů, že rodina se vyvíjí ve stádiích logicky po sobě následujících. Pomyslně bychom si mohli představit jakýsi hrubý rámec, který naznačuje seznámení dvou osob, sňatek, soužití, první dítě, postupy v zaměstnání a učení se žít pohromadě. Není ale pravidlem, že se rodinný systém odehrává v těchto krocích. Vše je ryze individuální.

Velmi úzce souvisí s rodinou i rodinný proces, rozumí se jím události a ovlivňování rodiny, které souvisí s vývojem a existencí rodiny. Tyto události se týkají buď samotné rodiny nebo její části. Vždy ale ovlivňují její fungování. Je to složitý průběh interakcí mezi členy rodiny. (Sobotková, 2001, s. 23)

Základní charakteristiky rodinných systémů shrnují už Kantor a Lehr do čtyř základních znaků. Tvrdí, že rodinné systémy jsou složité, vytvářejí síť vztahů, které nejsou neměnné. Jsou otevřené a umožňují možnost změny, jsou adaptabilní a vyvíjejí se na základě podnětů, které je ovlivňují a jsou to systémy průběžných informačních změn. (Sobotková, 2001, s. 24) Dallas vymezuje rodinný systém takto: *„Rodiny se musí postupně přizpůsobovat změnám, které přináší rodinný životní cyklus, aby zvládaly různé životní úkoly. V každé rodině se vyvíjejí specifické způsoby zvládání úkolů a řešení problémů. Tyto pokusy o řešení jsou ovlivněny systémem přesvědčení a názorů, které zastávají jednotliví členové rodiny*

i rodina jako celek. Tyto proměnlivé kombinace úkolů a pokusů o jejich řešení, výsledků a přesvědčení tvoří rodinný systém.“ (Sobotková, 2001, s. 24)

Rodinný cyklus je specifikován jako průchod rodiny jednotlivými obdobími, a to novo-manželským obdobím, obdobím plného hnízda, prázdného hnízda a osamění. (Sekot, 2004, s. 162)

Velice důležitým aspektem v systémech rodin je míra otevřenosti či uzavřenosti. V systému, který je spíše uzavřený je těžké se rozvíjet, přijímat nové členy a události, je zde snižená schopnost adaptability. V rodinách otevřených je tomu naopak. Jednodušší adaptabilita a schopnost vyměnit nefunkční vzorce chování za jiné, je pro všechny přínosem. (Sobotková, 2001, s. 24) Vzorec chování je například zažitý způsob řešení určité situace. Když víme, že řešení stále stejným způsobem nefunguje, příště problém řešíme stejně. Existují zažitá řešení, která fungují. Záleží na problému, který se v danou chvíli vyskytuje. Například dítě opakovaně přijde pozdě domů, porušuje dohody s rodiči. Rodič opakovaně zakáže zájmové činnosti a povolí pouze cestu do školy a zpět. Dítě při první možné příležitosti poruší nově dohodnutá pravidla. Schopný rodič se snaží najít jiné funkční řešení. Například zákaz sledování televize, telefonování apod.

Každý rodinný systém se skládá z několika subsystémů, které mezi sebou navzájem lépe komunikují a jsou relativně v užším kontaktu. Jsou to:

Subsystém manželský – je nejdůležitější protože na utvoření fungujícího vztahu mezi těmito osobami záleží celý další vývoj rodiny a jejího systému.

Subsystém rodič a dítě – vzniká již před narozením dítěte, jinak jej vnímá otec a jinak matka. Je to důležitý zvrát v rodině, který ukazuje schopnost rodičů udržet si vztah a rozvíjet ho o nové zkušenosti.

Subsystém sourozenecký – prospěšný k učení spolupráce, soužití a vyjednávání.

Velice významné jsou subsystémy, které nestojí přímo v jádru rodiny, ale zasahují do její existence. Jsou to například subsystémy prarodič, vnouče nebo rodič jednoho z partnerů a partner. Všechny subsystémy se navzájem velmi ovlivňují a nezbytným prostředkem pro jejich zdárnou existenci je komunikace. Na rodinu se musíme dívat jako na celek, ale také nezapomínat na originalitu jejich členů. (Sobotková, 2001, s. 25-27)

2.4.1 Modely rodinného fungování

Rodinné modely jsou dalším důležitým prvkem k poznání fungování rodiny. Umožňují nám pomyslné zařazení rodiny do určitých skupin a vlastností, zároveň ale nemají ostré hranice stejně jako rodinné systémy. Pronikají do složité problematiky a nabízejí nám organizační rámec. Mohou sloužit k diagnostice potíží v rodinách.

Symptomatologické modely – dnes již nepoužívané. Byly založeny na chování charakteristickém pro jednotlivé členy rodiny, např. schizofrenie, alkoholismus apod.

Bipolární modely – předpokládají, že specifické typy rodinné struktury jsou spojeny s určitou kategorií problémů, například, že rodiny těsně propojené jsou spojeny s výskytem schizofrenie a rodiny oddělené, odcizené, chladné souvisí s delikventním vývojem.

Modely mřížkové – zahrnují strukturální aspekty, rodina se vždy vrací v chování k jakémusi rámci, může z něj vybočit, ale nemění se zásadním způsobem. (Sobotková, 2001, s. 54-55)

Procesuální modely – se liší schopností zásadně se vyvíjet. Je to velká skupiny modelů v současné době s největším významem pro psychologickou praxi. Starým, ale jedním s nejdůležitějších je např. cirkumplexní model Olsona a Eckblada. Tento model prezentují jako typologii založenou na cirkulujícím uspořádání událostí v rodině. Je založen na adaptabilitě, sdružování a komunikaci v rodině. Porušenost jednoho z těchto aspektů má signalizovat nezdravou rodinu. Beavers považuje navíc za rozhodující proměnné v rodině její strukturu, rozložení moci, rodinné mýty, cílové jednání, podporu samostatnosti a citů. (Sobotková, 2001, s. 59-61)

2.4.2 Rodinné mýty, rituály a tradice

Mýty a rituály také ovlivňují soužití a fungování rodiny. Rodinné mýty jsou v každé rodině a ovlivňují její chování a pocity. Většinou nejsou přímo vyjádřené a mohou určovat specifika rodiny, velmi často jsou jádrem problému v rodině. Mohou mít negativní, ale i pozitivní vliv na její existenci. Pillari uvádí, že jsou to předávané názory, mimo uvědomění osob a nebývají diskutovány. Plaňava uvádí tři základní typy mýtů:

- **mýtus harmonie** říká, že celá rodina bude vždy šťastná
- **mýtus obětního beránka** hovoří, že se někomu dává vina

- **mýtus přehnané soudržnosti** v podvědomí říká, že všichni zvenčí jsou nepřátelé (Sobotková, 2001, s. 46-47)

Tyto skutečnosti se nepřímo předávají po generace a mohou tak tvořit stále stejné problémy. Například se může stát, že rodina s mýtem nekonečné spokojenosti a štěstí bude bagatelizovat fakt, že se jim již dlouho nedaří navázat dobrý vztah s jedním z dětí. Nemusí to být vztah celé rodiny k tomuto dítěti. Problém mezi jedním členem rodiny a dítětem však vnímá celá rodina. Skupina se ale nedokáže veřejně vzdát své idey a problém potlačuje do ústranní nebo může hledat viníka. (Sobotková, 2001, s. 46)

Rodinné rituály jsou ustálené průběhy, které jsou daným znakem každé rodiny. Mají pomocnou a stabilizační funkci. Je to např. každodenní stolování, odchod do školy, práce, večerní čtení pohádek apod. Mohou to být také rituály, které se opakují v pravidelném časovém odstupu jako je například oslava narozenin či svátků. Zde se pak projevuje rodinná tradice. Rituály usnadňují průchod životními změnami, dávají rodině identitu. Tam kde chybí rituály, může její identita slábnout, později mohou členům rodiny chybět, protože navozovaly pocity spokojenosti a směru. (Sobotková, 2001, s. 49)

Rodinné tradice se vyskytují také v každé rodině, mohou být nápadné například uchováváním dávných předmětů, vystavováním fotografií významných předků apod. Jsou většinou pozitivním znakem v rodině, zvyšují stabilitu a soudržnost rodině. Někdy se ale může stát, že i přes to, že babička byla úspěšnou lékařkou a dědeček operní pěvec, ani jedno z dětí nezdědilo jejich vlohy. Na tomto podkladě udržování tradic pak může vzniknout problém, který nutí potomky do nechtěných činností. (Matoušek, 2003, s. 61)

3 STÁŘÍ A RODINA, RODIČE A DĚTI

Zde se dostáváme ke spojení problémů obou generací. Mezi stárnutím před několika desítkami let a stářím dnešní doby je velký rozdíl. Stáří přece není konec života, trvá roky a stojí za to ho mít pěkné a veselé. Dříve jsme se setkávali se starými lidmi mnohem více jako se samozřejmostí, automaticky pro nás byli autoritou a vzorem. Díky jejich výchově jsme se k nim chovali uctivě a samozřejmostí bylo, že rodiče dožili s pomocí svých dětí v důstojném prostředí, nejčastěji doma. Pamatuji si, že když moje babička vyprávěla o své mamince, vždy o ní mluvila v množném čísle. Později mi došlo, že své mamince po celý život onikala. Můj tatínek svojí matce sice neoniká, ba dokonce nevyká, ale dodnes lze pozorovat, že by si jí nedovolil nikdy říci tolik, co já dnes jemu. Dnešní vztahy a to nejen vztahy mezi námi a seniory jsou zkrátka tak trochu jiné.

3.1 Moderní doba a starý člověk

Prioritou dnešní doby se stalo budování života na bázi kariéry, ekonomického zajištění a osobních úspěchů. Někde v dálce dnes stojí fakt, že člověk původně žil pro člověka druhého. Zapomíná se, že původně bylo bytí viděno hlavně jako štěstí sdílené se svými rodinnými příslušníky a přáteli. Vytrácí se snaha o pochopení druhých a ochota pomoci bez následného osobního prospěchu. „*Dnešní přesycenost informacemi a technické vynálezy narušují pravidla lidské sounáležitosti.*“ (Klevetová, Dlabačová, 2008, s. 13) Člověk bere vše jen k rychlé spotřebě, vypracované možnosti elektronické komunikace nám berou možnosti setkávání. Senioři mají čím dál méně možnost a chuť předávat své zkušenosti jiným generacím. Ztrácejí sebedůvěru a chuť užívat života. Najednou žijeme všichni spolu, celé čtyři generace. (Klevetová, Dlabačová, 2008, s. 13) Staří lidé se cítí ohroženi dnešní dobou, která je nastavena jinak. Nedokáží dost dobře pochopit, proč se stala změna a věří, že to nebylo třeba. Na jedné straně je pravdivé, že vztahy dnes a před desítkami let se velmi zhoršily, co se týče loajálnosti, slušnosti a ochoty. Na straně druhé, jeden člověk proti víru technických pokroků a uspěchanosti doby zmůže pramálo. Záleží na uvědomění každého z nás.

Senioři upozorňují na nevhodné společenské klima a nevhodné vzory pro mladší generaci. Společenskou prestiž má mládí, krása, síla a dokonalost. Mladí lidé si neuvědomují, že za dvacet let to budou oni, kteří se nebudou cítit ve společnosti dobře a že oni budou stárnout. Stále přetrvává model stáří, který chápe trávení tohoto času jako klid domova, nic víc. Spo-

lečnost se nijak zvláště nepřipravila na důchodový věk, nepřipravovaly se aktivity, které by mohly naše seniory těšit. Když to jinak nepůjde, důchodce se odsune do nějakého zařízení a práce je hotová. (Klevetová, Dlabáčová, 2008, s. 13-14)

3.1.1 Rodina a starý člověk

Jak už víme, soužití seniorů s jejich rodinami nelze jednoznačně popisovat. Nemůžeme tvrdit, že staří lidé si všeobecně nerozumějí se svými dětmi a jejich partnery, stejně jako nemůžeme říci, že si s nimi bez výhrad rozumí. Žití seniorů v rodině může mít spoustu výhod. Tzv. vícegenerační rodina je složena z prarodičů, rodičů a dětí. Soužití těchto lidí by mělo být založeno na demokracii, solidaritě a úctě k druhému člověku. Celou situaci zlepšuje vědomí, že člověk zde má své soukromí, ale také společnost a pochopení. Senioři jsou velmi rádi, pokud nemají pocit, že jsou na obtíž a mladí rodiče zase, že jim mohou svěřit část svých povinností. Je to totiž nezanedbatelnou pomocí, pokud babička či dědeček mohou pohlídat děti, pomoci v domácnosti s pracemi, které se těžko stíhají rodičům při zaměstnání. Ať už je to vyžehlení prádla, nebo drobné práce na zahradě a úklid nebo řešení matematických příkladů s vnoučaty. Pomoc, kterou nám senior v rodině může poskytnout, je prospěšná pro obě strany. Babička se necítí osamělá a zbytečná, rodiče mají více času na děti a méně stresu z nedodělaných povinností.

Soužití různých generací lze charakterizovat od ideálního pojetí až k negativnímu:

Realistické, rovnocenné soužití – vyvážené vztahy a osobnosti v rodině, akceptují se zájmy starší generace.

Liberální soužití – každý je pánem svého času, patrné oslabení citových vazeb, neuvědomování si povinností vůči starší generaci.

Podbízivé soužití – členové rodiny si získávají sympatie členů úsluhami, je zde patrné ochabnutí citových vazeb, bezmocnost vůči mladší generaci a snaha o zachování dobrých vztahů.

Nesmiřitelné soužití – silný negativní postoj k soužití starší a mladší generaci, nemorální postoje.

Vynucené soužití – generace jsou nuceny bydlet spolu, jde o nedobrovolné soužití. Nemusí jít ale vždy o negativismus. Příkladem je nutnost pečovat o nemocného seniora nebo dočasné řešení náhle vzniklé bytové situace.

Vychytralé soužití – využívání rodičů nebo prarodičů s předstíraným zájmem o ně, kde může jít například o finanční zneužívání (Kleťková, Dlabalová, 2008, s. 81)

3.1.2 Správně fungující soužití

Předpokladem pro dobře fungující soužití vícegenerační rodiny je jednoznačně prostor k bydlení, odhodlanost vzájemně spolupracovat, shovívavost a pochopení pro druhého člověka, odhodlanost pečovat o druhé, schopnost dobré komunikace a společné aktivity. Dále je důležitá podpora státu, tzn. hlavně podpora sociálních služeb a dobré platové podmínky, které zjednodušují funkci domácnosti.

Zájem rodiny pečovat se odvíjí od mezigeneračních vztahů, postojů k poskytování péče, čímž máme na mysli soukromý postoj každého potenciálního pečovatele. Dále se zájem odvíjí od potřeby ekonomické aktivity, potřebujeme k péči o rodinu, finanční prostředky a nezamlouvá se nám přestat vydělávat a vyměnit výplatu za příspěvky na péči. Potřeba podpory od státu tedy hraje významnou roli. Existují samozřejmě důchody, příspěvek na péči, pozůstalostní důchody apod.

Představme si, že žijeme společně se seniory v prostorném bydlení. Ráno vypravíme děti do školy, odejdeme do práce, babička s dědou umyjí nádobí, uklidí, ustelou, nakoupí. Jsou doma, když děti přicházejí ze školy a pomohou s úkoly a uvaří něco k jídlu. Rodič si po příchodu z práce odpočine, promluví se svými milými o prožitém dni, zeptá se, co je potřeba udělat, co potřebují druzí. Nutné je nezapomenout, že senior má také své zájmy a nenahrazuje funkci rodiče, nýbrž je dědečkem nebo babičkou. Pouze se podílí na výchově a chodu domácnosti.

Prarodiče mohou předávat své zkušenosti vnoučatům, vnoučata mohou zase mnohému naučit je. Dobrým příkladem může být zacházení s prostředky moderní komunikace jako je mobilní telefon nebo internet. Správně fungující rodina si navzájem předává zkušenosti, členové si jsou navzájem prospěšní.

3.1.3 Vůle rodiny pečovat versus povinnost

Jak už víme, v minulosti bylo větší samozřejmostí, že lidé se v jednom domě narodili, žili i zemřeli. Také víme, že dnes je tomu jinak. Dříve nikdo ani nepřemýšlel, že se nemůže

o své rodiče postarat. Všechno bylo jinak, výdělek, obživa i tradice. Vždycky nějak bylo a nějak bude, říkávala babička. (Možný, 1990, s. 31)

Dnes se mnohem více řeší důvody, proč nemůže bydlet senior v rodině. Stává se, že špatné rodinné vztahy nedokáží připustit vzájemné porozumění. Vyskytují se i situace, kdy se rodina o seniora nemůže postarat, může to být např. z důvodu handicapu některého z dětí. Také se stává, že vztahy jsou v pořádku, ale starší člověk chce svůj klid a soukromí, proto je raději sám v bytě nebo se odebírá do zařízení uzpůsobenému pro život seniorů. Stává se ale také, že staří lidé jsou často nemocní a nemohou se sami o sebe postarat. Tady pak záleží na odhodlanosti rodiny. Víme, že zůstat doma se starým člověkem na úkor výdělku v zaměstnání a života mezi vrstevníky, není příliš atraktivní vyhlídka.

V České republice je občanovi, který se stal sociálně potřebným z důvodu péče o blízkou osobu, která je částečně soběstačná, nesoběstačná nebo starší osmdesáti let a potřebuje podle vyjádření lékaře péči jiné osoby, vyplácena podpora. Její výše se odvíjí od počtu osob, o které je potřeba se starat a od výše příjmu pečovatele. (Mareš, Rabušic, et al., 1997, s. 154) Nikdy však nedosahuje takové částky, jako by člověk chodil do práce.

Velmi záleží na uvědomění každého z nás. Není přece pravidlem, že pokud jsme připustili žití svých rodičů v zařízení pro seniory, nechceme se o ně postarat sami a necháváme je osamocené. Pokud nejsme schopni z jakýchkoliv důvodů o seniora pečovat, můžeme mu alespoň pomoci najít výhodné zařízení, kde by mohl důstojně trávit svoje stáří. Takové jednání se přeci také považuje za poskytnutí pomoci. Zde jej pak můžeme navštěvovat a senior se nemusí cítit zrovna odložený.

V zákoně o rodině č. 94/1963 Sb. v upraveném znění z roku 2008 jsou dána určitá pravidla, která stanovují kritéria v péči o rodinu. Ve své třetí části se tento zákon zabývá výživným, v hlavě první ustanovuje vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí.

§ 87

1) Děti, které jsou samy schopné se živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toto potřebují.

2) Každé dítě plní tuto vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních dětí. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 84)

3.1.4 Alternativní formy péče

Pokud rodina společně se seniorem přistoupí k řešení bytové situace jinak, může si vybrat z více zařízení a služeb.

Terénní služby poskytují péči v domácím prostředí klienta. Většinou jich využívají senioři, o které se nemůže rodina postarat sama, např. proto, že její zaměstnání a povinnosti jsou časově velmi náročné, ale např. i proto, že se rodina starat nechce. Tyto služby si může senior zajistit sám s pomocí sociální pracovnice, lékaře nebo i rodiny. Existují informační letáky, které lze získat právě v těchto zařízeních. Rodina se může informovat prostřednictvím internetu, kde existuje nepřehledné množství webových stránek různých pečovatelských služeb a domácí péče.

Pečovatelská služba zajišťuje v domácím prostředí seniora pomoc s denními aktivitami jako je např. oblékání, hygienická péče, péče o vyprazdňování, stravu, převoz na potřebná místa, nákupy apod. Tato služba se snaží co nejvíce prodloužit bydlení seniora v jeho prostředí, podpořit jeho aktivní život a spolupracovat i s rodinou.

Domácí péče se liší v poskytování služeb. Jejím hlavním úkolem je zajistit hlavně péči, ke které nemá kompetence nižší zdravotnický pracovník, ošetřovatelka. Poskytuje např. převazy chronických ran, aplikace injekcí, odběry krve, rehabilitaci seniora nebo kontrolu glykémie. Služba zajišťuje všechny výkony, které stav seniora vyžaduje, ale přitom není potřeba, aby byl hospitalizován.

Pobytové služby jsou jiné, hlavně z toho důvodu, že dávají pocit seniorovi nejistotu z cizího prostředí. Déle zde trvá jakási aklimatizace a přináší sebou spoustu negativních myšlenek a pocitů pro seniora. Tyto služby poskytují např. domovy s pečovatelskou službou, kde lze ubytovat staré osoby s úrovní soběstačnosti, která vyžaduje dopomoc při denních aktivitách. Jsou to úkony týkající se podávání stravy, oblékání, hygienické péče, péče o vyprazdňování, úklid, praní prádla apod.

Další pobytová zařízení jsou penziony a domovy pro seniory. Zde se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost, zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Domovy a penziony poskytují služby jako je poskytnutí ubytování, stravy, pomoc při zvládnutí běžných úkonů, péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a aktivizační činnosti.

Dále jsou to domovy s chráněným bydlením. Tato pobytová služba je poskytována osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Tato služba také zajišťuje stejné úkony jako domovy pro seniory a odlišuje se kladením důrazu na individualitu a soukromí seniora. Do těchto zařízení se přijímají lidé, kteří nevyžadují nepřetržitý dohled.

Posledním typem zařízení jsou zvláštní domovy pro seniory, které poskytují služby nesoběstačným osobám, které potřebují nepřetržitou péči. Není však určen pro osoby vyžadující nemocniční péči na lůžku. Domov poskytuje služby denní potřeby i zdravotnické úkony. (Nešporová, Svobodová, Vidovičová, 2008, s. 21-22)

Zvláštní typ pobytových zařízení jsou denní stacionáře pro seniory. Zařízení fungují jako odlehčovací služba a poskytují péči podobnou jako pečovatelská služba. Navíc zajišťují výchovné, aktivizační a vzdělávací akce. Stacionář může být i vícedenní, kde senior stráví v zařízení např. dobu, kdy je osoba o něj pečující na služební cestě nebo v lázních, nebo z nějakého jiného důvodu nemůže po nějaký čas poskytovat seniorovi potřebnou péči. (Nešporová, Svobodová, Vidovičová, 2008, s. 21)

Způsobem úhrady za tyto služby se zabývá zákon o sociálních službách. Pojednává o příspěvku na péči, který usnadňuje placení služeb, které senioři v zařízeních využívají. Zákon určuje za jakých podmínek mohou osoby poplatek dostat. Hodnotí se úroveň soběstačnosti. Ke zjištění úrovně soběstačnosti se hodnotí třicet kritérií. Příspěvek na péči se používá k zaplacení služeb, které senior využívá v sociálních službách. Výše příspěvku se odvíjí od stupně závislosti. Zbytek pohledávek senior hradí ze starobního důchodu a pokud možno za pomoci rodiny. Často se stává, že finance seniora nestačí k zaplacení služeb a vznikají pohledávky, které nemá kdo zaplatit.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

4.1 Cíle výzkumu

Cíli výzkumu je analyzovat, jak žijí senioři v Domově s chráněným bydlením a jaký význam vnáší rodina do tohoto života. Jako dílčí cíle jsem si stanovila zjistit:

- zda se senioři těší z návštěv rodiny,
- zda jsou v úzkém kontaktu s rodinou,
- jaká je frekvence navštěvovanosti seniora,
- zastoupení osob nejvíce se zajímajících o svého rodinného příslušníka,
- možné příčiny osamocení seniora,
- jaké jsou zájmové aktivity seniorů,
- zda je senior v úzkém kontaktu s jinými blízkými osobami,
- zda je senior v kontaktu s rodinou i mimo osobní návštěvy.

4.2 Charakteristika výzkumu

Jako vhodné místo k výzkumu jsem si vybrala Domov s chráněným bydlením pro seniory ve Zlíně. Toto zařízení funguje již patnáct let a velká část jeho obyvatel si pamatuje jeho začátky. Bydlí zde něco málo přes sto seniorů. Budova je uspořádána do bytových jednotek po jednom nebo dvou klientech. Bytové jednotky obsahují jednu nebo dvě místnosti, sociální zařízení, kuchyňský kout a malou chodbu. Každý zde má své soukromí, svůj režim a svůj denní program. Obyvatelé domu mohou využívat různé služby, a to od úklidu, přes pomoc s denními aktivitami, až po služby ošetřovatelek, které pomáhají např. při hygienické péči nebo zajistí pomoc při náhlých zdravotních příhodách. Do zařízení dochází i lékařka, která ochotně zajišťuje péči o zdraví seniorů. Lidé, kteří zde žijí mají možnost navštěvovat zdejší jídelnu. Pro zpříjemnění volných chvil je zde možnost navštěvovat každý týden zájmové činnosti jako je zpěv, hraní šipek, karet nebo třeba šití. Často si tyto skupiny založili sami členové. Každý týden je možnost zúčastnit se cvičení na gymnastických balonech i masáží. Kolem budovy je zahrádka s okrasnými květinami a dřevinami, takže senioři, kteří mají blízký vztah k přírodě se starají, aby rostliny měly vše potřebné. V jarních

a letních měsících se obyvatelé pravidelně scházejí u ohně a grilu, hrají na kytaru a zpívají. Všechny dny, které stojí za uspořádání zvláštní akce, jsou zde využity. Skupiny seniorů např. při masopustu obcházejí v maskách všechny bytové jednotky a vybírají příspěvky, navečer se pak za tyto peníze uspořádá pohoštění a ti, kteří chtějí, se zúčastní společného posezení. V domě panuje převážně milá atmosféra a většina obyvatel je velmi přívětivá. Za pomoci ochotné sociální pracovnice bylo vybráno 50 seniorů, kteří byli ochotni mluvit o své rodině, přátelích, svém volném čase a o svém životě. Po dobu 3 týdnů jsem docházela do tohoto zařízení za účelem sběru dat prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru.

4.3 Metoda výzkumu

Pro získání potřebných informací jsem si zvolila jednu z metod kvalitativního výzkumu a to polostrukturovaný rozhovor. Pro polostrukturovaný rozhovor jsem vytvořila schéma otázek, které bylo pro mě jako tazatelku závazné. Pořadí otázek u polostrukturovaného rozhovoru je možné zaměňovat. U některých je třeba striktní dodržení, u jiných lze ponechat dotazovanému větší prostor k vyjádření. Důležité je také upřesnění a ujasnění odpovědí dotazovaného, např. si necháme vysvětlit klientem, jak přesně svou odpověď myslel apod. (Kutnohorská, 2009, s. 40)

Šablona otázek obsahovala 23 dotazů. Na základě pilotní studie, kterou jsem provedla s pomocí 5 respondentů, byly tyto otázky doplněny o 2 další položky. S konečnou formou schématu pro rozhovor byl definitivně započat výzkum. Odpovědi respondentů jsem si zaznamenávala do předem připravených archů. Vzorek dotazovaných tvoří většinou seniorky, kteří v zařízení již nějakou dobu bydlí a mohou tedy odpovídat na otázky týkající se dané problematiky.

4.3.1 Schéma otázek pro polostrukturované rozhovory

Otázka č. 1: Pohlaví:

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

Otázka č. 9: Pokud nemáte děti, máte například bratra nebo sestru, jinou rodinu?

Otázka č. 10: Jak daleko tito lidé bydlí?

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké ?

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

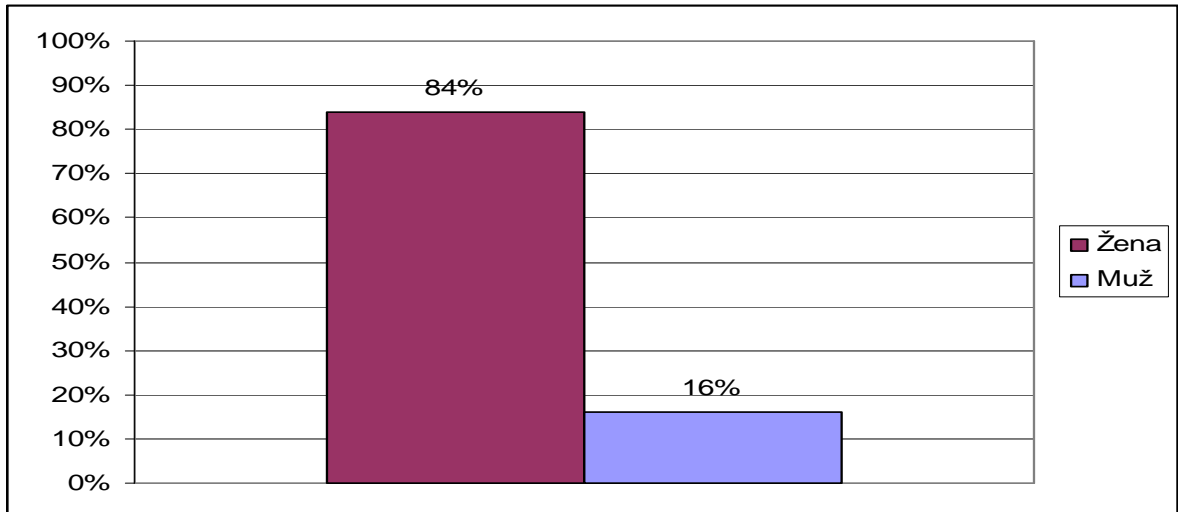
4.4 Analýza a prezentace dat

Získané rozhovory a jednotlivé odpovědi jsem rozdělila do různých kategorií a skupin. V kategoriích a skupinách je rozdělení podle počtu respondentů nebo podle počtu odpovědí respondentů.

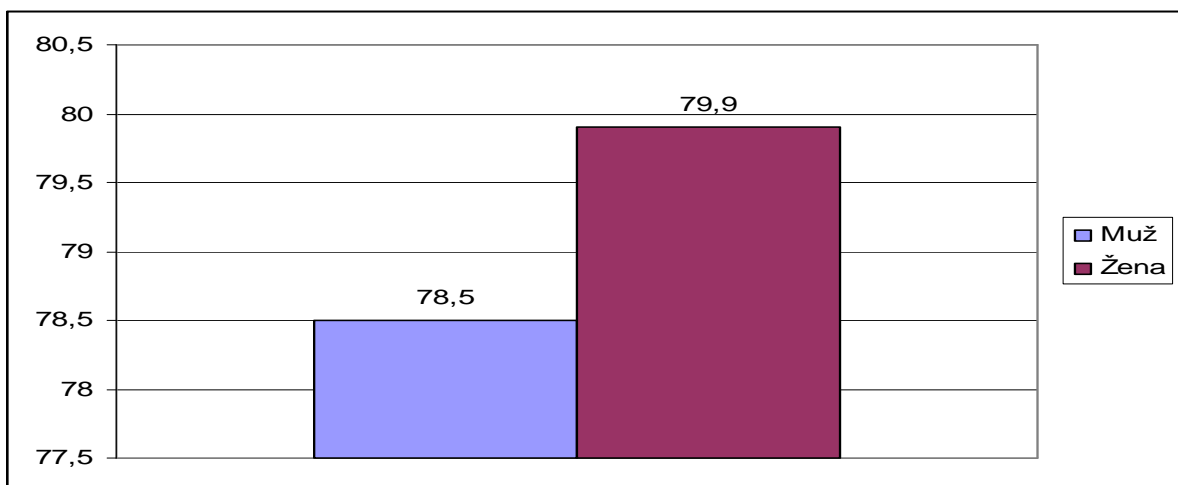

Otázka č.1: Pohlaví:

Z celkového počtu 50 respondentů se do výzkumu zapojilo 42 žen a 8 mužů. Muži v této skupině respondentů tvoří menšinu, protože v zařízení jich z celkového počtu 100 obyvatel žije jen 19. Více mužů nebylo ochotných poskytnout rozhovor v rámci tohoto výzkumu.

Graf č. 1: Pohlaví**Otázka č. 2: Kolik vám je let?**

Průměrný věk žen je 79,9 roku a průměrný věk mužů je 78,5 roku. Celkový věkový průměr všech respondentů je 79,7 roku. Průměrný věk žen je vyšší zhruba o 1,5 roku.

Graf č. 2: Průměrný věk respondentů

Otázka č. 3: Soběstačnost - zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

Velká část, konkrétně 30 respondentů je plně soběstačných, 9 respondentů potřebuje pomoci s nákupy a větším úklidem, přičemž větším úklidem máme na mysli vysávání a čištění koupelny, 5 respondentů potřebuje pouze pomoci s větším úklidem, 3 respondenti jsou nesoběstační, 2 potřebují pomoci pouze s nákupy a 1 respondent vyžaduje pomoc s hygienickou péčí. V tomto případě se počet odpovědí rovná počtu respondentů. Většina respondentů je soběstačná v základní sebeobsluze. Mohou se tedy věnovat i svým koníčkům, pokud tyto ovšem nejsou náročné na fyzickou kondici.

Tabulka č. 1: Míra soběstačnosti respondentů

Míra soběstačnosti	Počet respondentů
Plně soběstačný	30
Pomoc s nákupy a větším úklidem	9
Pomoc pouze s větším úklidem	5
Nesoběstačný	3
Pomoc pouze s nákupy	2
Pomoc s hygienickou péčí	1

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v domově?

Z odpovědí vyšlo najevo, že 14 respondentů se rozhodlo pro pobyt v domově z důvodu narušeného zdraví, protože potřebovali mít jistotu, že kdyby se jim cokoli přihodilo, bude na blízku někdo, kdo jim může pomoci. Větší část, tj. 12 respondentů náhle osamělo ve svém bydlení (zemřel jí muž/zemřela mu manželka), 11 respondentů prohlásilo, že nechce být v rodině na obtíž, 6 respondentů mělo bytové problémy, většinou jejich panelový dům dostal zpět bývalý majitel nebo jej někdo koupil a další úmysly s domem byly jiné než bytové. Dále 6 respondentů potřebovalo ve svém bytě výtah, 5 respondentů je přesvědčeno, že bydlení v takovémto zařízení na sklonku života je správné a 4 respondenti převedli byt na své děti. O 1 respondenta se odmítla starat rodina, o 1 respondenta se rodina starat nemůže ze zdravotních důvodů a 1 respondent uvedl, že byl v domácím prostředí psychicky

týrán blízkou osobou. V tomto případě se celkový počet odpovědí nerovná počtu respondentů. Většina respondentů se rozhodla pro pobyt v zařízení na základě nějaké události, která jim zamezila dále bydlet v rodinném prostředí, avšak všichni jsou zde dobrovolně.

Tabulka č. 2: Důvody pobytu v zařízení

Důvod	Počet respondentů
Narušené zdraví	14
Náhlá osamělost v bytě	12
„Nechci být na obtíž“	11
Bytové problémy	6
Potřeba výtahu	6
„Je to tak dobře“	5
Převod majetku na dítě	4
Nevůle rodiny postarat se	1
Neschopnost rodiny pečovat	1
Domácí týrání	1

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete v domově?

Velká část, tj. 22 respondentů žije v zařízení 10 a více let, 13 respondentů zde žije 6 až 10 let, 12 respondentů 2 až 5 let a 3 respondenti méně jeden rok. Průměrná doba pobytu v zařízení je 7,2 roku. Dá se tedy tvrdit, že většina respondentů pobývá v Domově s chráněným bydlením pro seniory delší dobu.

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

Ukázalo se, že 23 respondentů má 2 děti, z toho 8 respondentů má dvě dcery, 5 respondentů má 2 syny a 10 respondentů má kombinaci syn a dcera. Dalších 13 respondentů má pouze 1 dítě, z toho 6 respondentů má jen dceru a 7 respondentů má jen syna a 8 respondentů má 3 děti, z toho 1 respondent má 3 syny, 3 respondenti mají 2 syny a 1 dceru a 4 respondenti mají 2 dcery a 1 syna. 5 respondentů z celkového počtu dotazovaných je zcela

bezdětných. 1 respondent má 4 děti, a to 3 syny a 1 dceru. Našich 5 respondentů z celkového počtu dotazovaných vypovědělo, že jim někdy v životě zemřelo dítě, avšak ani 1 z těchto 5 respondentů přitom nezůstal bezdětný. Rozložení dcer, synů a jejich počtu u jednotlivých respondentů je nerovnoměrné. Část respondentů nemá děti žádné, avšak toto nevyovídá příliš o jejich možném osamocení.

Tabulka č. 3: Děti respondentů

Počet dětí	Počet respondentů	dcery	synové	Kombinace syn, dcera	Kombinace 2 dcery, 1 syn	Kombinace 1 dcera, 2 synové
0	5	--	--	--	--	--
1	13	6	7	--	--	--
2	23	8	5	10	--	--
3	8		1	7	3	4
4	1	3	1	--	--	--

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

Velké množství, tj. 63 dětí, pracuje. Nepracuje 24 dětí. Nejčastějším zaměstnáním dětí je dělnická práce, manažerská pozice a administrativní činnost. Dělnická práce je většinou spíše fyzicky náročná, manažerská pozice je náročná psychicky a časově. Zatížení v administrativní činnosti spočívá spíše v nutnosti každodenně odpracovat 8 hodin, tedy volné časové úseky jsou sice systematické, avšak příliš krátké. Dalo by se tedy říci, že děti našich respondentů jsou hodně zaneprázdněné svým povoláním. Současně mohu vznést výrok, že dětem nezbývá mnoho času pro návštěvy u rodičů. Ovšem tyto data ještě nevyovídají příliš mnoho o celkové navštěvovanosti seniorů.

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

Výzkum ukázal, že 61 dětí bydlí v různých částech Zlína, 12 dětí bydlí v blízkém okolí Zlína, přičemž za blízké okolí se považuje vzdálenost do 20 km od Zlína. Dále 8 dětí bydlí v širším okolí, což je od 20 km do 60 km. 4 děti dotazovaných bydlí vzdáleně od svých

rodičů, což je nad 60 km od Zlína. Víme, že 2 děti bydlí v zahraničí. Mohu tedy říci, že valná většina dětí nemusí na cestě za rodiči překonávat velké vzdálenosti.

Otázka č. 9: Pokud nemáte děti, máte například bratra, sestru, jinou rodinu?

Podle výsledků vím, že 2 respondenti mají jen sestru, 1 respondent má sestřenicí, 1 respondent má synovce a 1 respondent má pouze neteř. Přesto, že tito lidé nemají přímou rodinu, přičemž přímou rodinou myslím děti, každý z nich má jinou blízkou osobu z rodiny.

Otázka č. 10: Jak daleko tito lidé bydlí?

Zjistila jsem, že 4 tito příbuzní bydlí ve Zlíně, 1 příbuzný vzdáleně, to je nad 60 km. Většina z těchto respondentů není zcela osamělá.

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

Celkem 23 respondentů má 4 a více vnoučat, 10 respondentů má 2 vnoučata, 9 respondentů má 3 vnoučata, 6 respondentů nemá vnoučata a 2 dotazovaní se těší 1 vnoučetem. Většina respondentů má vnoučata, která by je mohla navštěvovat.

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

Velké množství vnoučat, tj. 111, je zapojeno do pracovního procesu, 42 vnoučat studuje, 12 pobývá v zahraničí, 4 vnučky jsou na mateřské dovolené a 1 vnouče je bez práce. Valná většina vnoučat je zaneprázdněná prací nebo studiem.

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

Valná většina, tj. 49 seniorů, se velmi těší na návštěvy rodiny, 1 senior odpověděl, že by se těšil, ale bohužel na něj nemá nikdo čas.

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

Skupina 29 seniorů se těší z návštěv rodiny 1 a vícekrát týdně, 7 seniorů prohlásilo, že je jejich rodina navštíví 1 za 14 dní. Bohužel 5 seniorů nemá přímou rodinu, ale komunikují sporadicky s jinými rodinnými příslušníky, 3 senioři jsou navštěvováni 1 a vícekrát měsíčně, 3 seniory přijede jejich rodina potěšit jen o svátcích, přičemž svátky jsou myšleny svátky státní, svátky jmenné a narozeniny. Dále 2 dotazovaní odpověděli, že je jejich rodinní příslušníci navštěvují 2 × do roka. Zajímavé je, že 1 dotazovaný prohlásil, že za ním rodina na návštěvu chodí jen v létě. Velká část respondentů a to téměř polovina je poměrně často navštěvována, výjimku tvoří 5 respondentů, kteří nemají přímou rodinu.

Tabulka č. 4: Frekvence navštěvovanosti seniorů

Frekvence navštěvovanosti	Počet respondentů
1 a vícekrát týdně	29
1 za 14 dní	7
Nemá přímou rodinu	5
1 a vícekrát měsíčně	3
Svátky	3
2 × do roka	2
V létě	1

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

Počty odpovědí se nerovnají počtu dotazovaných. Přesně 30 seniorů si povídá se svými blízkými nejčastěji o rodině, z toho 17 seniorů převážně o vnoučatech a pravnoučatech a 13 seniorů spíše o rodině všeobecně. Dále 8 seniorů uvedlo jako nejčastější téma hovoru zdraví, 8 práci rodinných příslušníků, 7 seniorů je u své rodiny středem pozornosti, to znamená, že příslušníci se ptají hlavně na potřeby, pocity a události seniorova života, 6 seniorů nedokázalo specifikovat téma hovoru. Dalo by se říci, že mluví o všeobecných událostech. 5 dotazovaných přidalo k nejčastějším tématům hovoru s rodinou školu svých vnoučat a pravnoučat. Překvapivé zjištění je, že pouze 3 dotazovaní se svými blízkými často vzpomínají na minulost a pěkné zážitky, 2 respondenti uvedli, že probírají zájmy svých dětí. Vyskytlo se málo seniorů, kteří mohou říci, že se děti a rodinní příslušníci zajímají hlavně o ně a jejich pocity a potřeby. To je škoda, protože tímto by děti daly najevo svým rodičům zájem.

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

U 16 respondentů je nejčastěji na návštěvě dcera, u 15 syn a u 10 vnučka. U 1 respondenta jsou vyvážené návštěvy syna a dcery, k 1 respondentovi nechodí na návštěvu nikdo. 7 respondentů navštěvují jiní rodinní příslušníci.

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

U této otázky jsem zjistila, že 29 dotazovaných své rodinné příslušníky navštěvuje, 17 dotazovaných ke své rodině nejedí a 2 dotazovaní prohlásili, že ke své rodině jedou pouze tehdy, když pro ně někdo přijede. Přesně 9 respondentů se k rodině vydává 1 za 14 dní, 8 respondentů 1 za týden, 4 respondenti pouze na svátky, 3 respondenti navštíví své blízké 1 za měsíc, 3 respondenti 1 za půl roku, 1 respondent 3 × za měsíc a 1 respondent 1 do měsíce.

Otázka č. 18: Komunikujete jinak než osobně?

Dozvěděla jsem se, že 49 respondentů komunikuje se svými blízkými i telefonicky, jeden respondent prohlásil, že nemá nikoho, s kým by po telefonu mluvil.

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

Na tuto otázku odpovědělo 39 seniorů, že mají mobilní telefon, z toho 2 mají speciální mobilní telefon pro starší lidi, 10 seniorů má pouze pevnou linku, 5 seniorů vlastní obojí a 1 z dotazovaných nemá žádný telefon. V tomto případě se počet odpovědí nerovná počtu respondentů.

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s prostředky moderní komunikace?

Vím, že 26 respondentů ze skupiny, která vlastní mobilní telefon, si poradí s vytáčením a s přijímáním hovorů, 13 osob dokáže telefonovat i posílat textové zprávy. Také jsem se dozvěděla, že 3 osoby z těchto si stěžují na špatnou viditelnost tlačítek na mobilním telefonu.

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

Přesně 11 dotazovaných odpovědělo, že pracovali na některé z pozic Svitů, 8 v závodě Baťa. Dále je mezi respondenty 5 bývalých pracovníků ve zdravotnictví, 3 účetní, 3 prodavačky a 3 řidiči. Zbývající respondenti pracovali na jiných různých pozicích. Z nich nejzajímavější je pracovní pozice u televizního zvuku, oprava silonových punčoch a práce s telegrafem.

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

Většině respondentů, tj. 38 osobám, jejich práce nechybí a 12 osob uvedlo, že jim práce chybí. Nejčastější důvody byly pobyty mezi lidmi a zaměstnání myslí.

Otázka č.23: Máte nějaké koníčky, jaké?

Častým koníčkem respondentů, tj. u 15 osob je čtení, 10 osob navštěvuje zpěv, 10 osob rádo sleduje televizi, 9 dotazovaných rádo šije a plete, 7 chodí hrát s ostatními klienty šipky, 7 osob rádo chodí na procházky, 7 osob považuje za svého koníčka vaření a pečení, 6 úklid, 6 hraje karty s ostatními klienty, 5 seniorů má rádo křížovky, 5 chodí cvičit, 5 hrát kuželky. Ostatní vyskytující se zájmy je klub pro seniory, návštěvy s ostatními klienty, kulturní akce, sběratelství, dámský motorový klub apod. Nutno konstatovat, že 3 naši respondenti, prohlásili, že nemají žádné koníčky. Zpěv, hraní karet, šipek a kuželek, cvičení na balonech jsou aktivity, které zřídilo vedení zařízení. V tomto případě se počet odpovědí nerovná počtu respondentů. Zjistila jsem, že respondenti, kteří šijí a pletou, často opravují oděvy své rodině i blízkým lidem ze zařízení. Taková činnost je pro seniory přínosná, mohou se tak cítit užitečnými a mají větší radost ze své práce a koníčků.

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

Většina dotazovaných odpovědělo, že má přátele, tj. 38 klientů, z toho 18 osob má přátele v Domově s chráněným bydlením, 10 mimo domov a 10 osob uvedlo, že má přátele i v domově, i mimo něj. Naopak 12 klientů přátele nemá. Většina respondentů tedy má možnost jiného sociálního kontaktu než je setkávání s rodinou.

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

Dozvěděla jsem se, že 31 klientů komunikuje se svými přáteli nejvíce osobně. Přesně 6 našich respondentů prohlásilo, že s přáteli nejvíce telefonují a 1 respondent posílá dopisy. Dále 14 dotazovaných řeklo, že s přáteli komunikují denně, 7 dotazovaných na svátky a výročí, 9 respondentů komunikuje se svými přáteli 1 a vícekrát týdně, 3 respondenti 1 za měsíc, 3 respondenti 1 za 14 dní, 1 respondent 1 za rok a 1 dotazovaný pouze náhodně. Přátelé jsou velkým přínosem pro člověka po celý život, proto je dobré, když se člověk může i ve stáří obrátit na někoho, kdo mu rozumí a rád jej vyslechne. Ať už je to jednou týdně nebo jednou za měsíc. Je známo, že čas a nenadálé situace vyžadující oporu ukazují, kdo je naším přítelem a kdo právě naopak.

DISKUZE

Některá data, která zde prezentuji se mohou zdát překvapivá. Je zřejmé, že téměř většina respondentů se těší z návštěv rodiny, což by se dalo předpokládat. Také jsem ale zjistila, že velká část je v úzkém kontaktu se svými rodinnými příslušníky, čímž mám na mysli osobní kontakt a telefonování. I frekvence návštěv seniora není zdaleka tak nízká, jak by se dalo předpokládat. Důvody tohoto zjištění mohou být různé. Dětem sice kvůli zaměstnání nemusí zbývat příliš mnoho času pro navštěvování rodičů, ale je potřeba si uvědomit, že blízcí lidé našich respondentů bydlí převážně v krátké vzdálenosti od Domova s chráněným bydlením a tak je přesto navštěvovanost vcelku dobrá, ne-li velmi dobrá. Mezi syny a dcerami respondentů panuje jakási vyváženost co se týče míry navštěvovanosti seniorů. Ale nutno podotknout, že dále seniory navštěvují mnohem častěji vnučky než vnuci. Důvodem pro tento fakt by se mohl zdát právě jakýsi pud ženy, která je častěji v životě stavěna do situace, kdy se stará o své blízké. Dobrým příkladem jsou právě děti.

Zjistila jsem, že témata, která jsou předmětem hovoru seniorů s rodinou jsou různá, ale jen 7 seniorů uvedlo, že se jejich blízcí zajímají přímo o jejich potřeby. Nabízí se otázka, jestli už samotná návštěva rodiny a společné posezení se seniorem není uspokojováním těchto potřeb. Vzhledem k tomu, že blízcí lidé obyvatel domova chodí často seniory navštěvovat, nemusela bych nízkou aktivitu rodiny ve vyhledávání a uspokojování potřeb seniora považovat za závažnou.

Část seniorů vypověděla, že žijí v Domově s chráněným bydlením, protože nechtějí být rodině na obtíž. Měli snad v domácím prostředí nějaké potíže s některými členy rodiny a nerozuměli si? Část seniorů ke své odpovědi dodala, že bydlení dvou generací není správné. Myslí si to např. proto, že názory na život jako takový se liší v každém věku a nebylo by pro rodinné vztahy správné, aby díky tomu vznikaly hádky. Zbylá část seniorů k jejich odpovědi nic nedodala. Tady by mohly hrát roli rodinné vztahy, bytová nebo finanční situace.

Tak trochu smutné je, že 3 respondenti vypověděli, že nemají koníčky. Tvrdili, že je nic už nebaví. Současně vědí o všech možnostech, které jim k využití volného času dává ubytovací zařízení. Zde je zřejmě důvodem povaha těchto seniorů. Někteří z nich jsou zkrátka rádi sami, mají svoje pohodlí a nepotřebují mnoho aktivity. Dalším důvodem by mohla být malá motivace, mohou jen potřebovat dodat odvalu a energii pro poznávání nových věcí.

I přes relativně dobré výsledky je část seniorů poněkud osamělá. Příčinami u této skupiny je bezdětnost, nedostatek času rodiny, někdy také velká vzdálenost rodiny. Výzkum ukázal, že 12 seniorů nemá přátele. Proč tomu tak je? Část z nich odpovídala, že jsou samotáři, mají rádi svůj klid a stačí jim běžný kontakt s ostatními obyvateli domova, který zahrnuje pozdravení a pár vět o tom, jaké je dnes počasí. A co zbylá část seniorů, kteří nemají přátele? Může to být nízkým sebevědomím, povahou seniora, který může být spíše introvertní, a proto se mu špatně navazují nové známosti s lidmi. Přesto počet respondentů, kteří jsou v zařízení naprosto osamělí, je minimální. Zjistila jsem totiž, že seniorům, kteří se netěší společností blízkých tak často, se dobře daří kompenzovat tento deficit přáteli a svými koníčky. Velmi k tomu přispívá přátelská atmosféra domova a různé spektrum nabízených aktivit pro seniory, které toto zařízení nabízí.

Díky vhodnému prostředí, které Domov s chráněným bydlením pro seniory tvoří, ubývá spousta problémů seniora jako je jeho osamocení, neaktivnost a mrzutost. Scházení skupin seniorů napomáhá k dalšímu sbližování a tvoření nových vazeb. Jak je možné, že jsme přišli k takto odlišným zjištěním? Mohou se zde vyskytovat různé faktory a to například, že zařízení poskytuje služby převážně seniorům, kteří jsou schopní a velkou část denních věcí a událostí ještě dokážou prožít samostatně. Dále je zde fakt, že velká část ubytovaných zde žije dlouhá léta a mohou tedy říci, že zde mají pevné vazby a oporu v sobě navzájem. Nemalá část žila před začátkem pobytu přímo ve Zlíně nebo v jeho okolí a nebo také sdíleli pracovní místo s ostatními obyvateli, takže dobré vztahy, které zde panují, mohly vzniknout i dříve než v samotném zařízení.

ZÁVĚR

Vztah rodiny a seniorů hraje v životě významnou roli. Ať už proto, že jsou to právě oni, kteří nás přivedli poprvé před školní brány nebo proto, že díky nim jsme měli co jíst a pít až do svého osamostatnění. Jiná věc je, jestli si tyto zásluhy seniorů lidé uvědomují. Nicméně z analýzy výzkumu jsme zjistili, že senioři na význam rodiny takto pohlížejí a považují jej za důležitý. Osamocenost seniorů v Domově s chráněným bydlením není tak dramatická, navštěvovanost není tak nízká, soběstačnost a bytové podmínky jsou vyhovující. K většině těchto pozitivních zjištění jsme dospěli díky tomu, že zařízení, ve kterém probíhal náš výzkum je pro pobyt seniorů téměř ideální.

Nicméně pro část seniorů, kteří nejsou v takovém víru pozornosti, jak by bylo potřeba, přece jen existuje. Tato skupina seniorů bude existovat vždy a nemělo by se na ni zapomínat. Seniorům, kteří nemají přátele bychom měli věnovat více pozornosti a zjistit, proč tomu tak je. Měli bychom zjistit, jestli stojí o navázání nových vztahů a dodat jim odvalu a sebevědomí. Dále bychom měli mít pochopení pro seniory, kteří nemají koníčky a nestojí příliš o nové aktivity a přátele, mají na to právo. Rodinám, které seniory navštěvují bychom měli doporučit, aby se více zajímaly o seniora samotného, zvýší to jeho sebevědomí a utvrdíme ho tak, že je pro rodinu stejně důležitý jako ona pro něj.

Díky organizaci zařízení, jeho péči a možnostem, je snadnější trávit stáří, ať už má rodina o seniora zájem, či nikoliv. V Domově s chráněným bydlením ve Zlíně je osamocená skupina seniorů podle výzkumu malá. Proto jsme usoudili, že význam rodiny pro seniora nemusí být zcela na prvním místě nebo chcete-li, její význam se dá obstojně kompenzovat přáteli, koníčky a dobrou náladou, která v zařízení rozhodně nechybí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KALVACH, Z. a kol. *Geriatrické syndromy, geriatrický pacient*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2490-4.

KLENER, P., KALVACH, Z. et al. *Vnitřní lékařství*, Praha: Karolinum, 2006, 3. přepracované vydání. ISBN 80-276-1252-6.

KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.

KOSORIN, P. *Afor!my aneb život je extrémní sport*. Praha: Cesta, 2004. ISBN 80-7295-063-0.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Prostředí, člověk, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KUTNOHORSKÁ, J. *Výzkum v ošetřovatelství*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.

MAREŠ, P., RABUŠIC, L. et al. *Česká společnost a senioři, sociální, ekonomické, politické aspekty demografického stárnutí české společnosti*. Brno: Masarykova Univerzita, 1997. ISBN 80-210-1729-5.

MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

NEŠPOROVÁ, O., SVOBODOVÁ, K., VIDOVIČOVÁ, L. *Zajištění potřeb seniorů s důrazem na roli nestátního sektoru*. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-87007-96-9.

POLEDNÍKOVÁ, L. *Geriatrické a gerontologické ošetrovatel'stvo*, Martin: Osveta, 2006. ISBN 80-8063-208-1.

ŘÍHOVÁ, M. *Bezmocné stáří. Meduňka*, 2010, č. 2. ISSN 1214-4932.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

TOŠNEROVÁ, E. *Ageismus, průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. ISBN 80-238-9506-0.

TRACHTOVÁ, E. a kol. *Potřeby nemocných v ošetrovatelském procesu*. Brno: IDVPZ, 2001. ISBN 80-7013-324-8.

VIDOVIČOVÁ, L., RABUŠIC, L. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskytu diskriminace přístupů ve vybraných oblastech s důrazněním na pracovní trh*. Praha: VÚPSV – výzkumné centrum Brno, 2005. ISBN 80-239-4645-5.

Česká geriatrická společnost – Evropská část. Dostupné z www: <http://www.po-prechodu.cz/legislativa-chartu-prav-senioru.html> [online]. [cit. 2010-04-26].

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tj. To je

Např. Například

Apod. A podobně

Aj. A jiné

Tzn. To znamená

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Míra soběstačnosti respondentů	50
Tabulka č. 2: Důvody pobytu v zařízení	51
Tabulka č. 3: Děti respondentů	52
Tabulka č. 4: Frekvence navštěvovanosti seniorů	54

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví	49
Graf č. 2: Průměrný věk respondentů	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Žádost o umožnění dotazníkového šetření

Příloha P II: Informovaný souhlas

Příloha P III: Ukázky rozhovorů se seniory

Příloha P IV: Leták rodinám obyvatel (viz. kapsa)

Příloha P V: Pochvala Domovu s chráněným bydlením (viz. kapsa)

PŘÍLOHA P I: ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

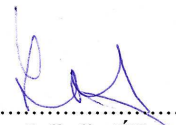
ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Obracíme se na Vás s žádostí o umožnění získání informací prostřednictvím strukturovaného rozhovoru od klientů na Vašem pracovišti. Tyto informace níže uvedený student bude zpracovávat při psaní bakalářské práce. Bakalářská práce bude realizována v rámci ukončení studia a její součástí je i výzkumná část. Jedná se o studenta 3. ročníku bakalářského studijního programu Ošetřovatelství, oboru Všeobecná sestra.

Jméno a příjmení studenta	Tereza Valeriánová
Téma bakalářské práce	Rodina a její význam pro seniory
Skupina respondentů	50
Pracoviště	Domov – penzion pro důchodce, Broučkova 292, Zlín 76001

Děkujeme za pochopení a spolupráci.

Ve Zlíně dne 8.2.2010

ředitelka ÚO
Mgr. Jitka Laholová, RN

Domov s chráněným bydlením Zlín,
příspěvková organizace
Broučkova 292, 760 01 Zlín
IČO: 70864887

Razítko a podpis zástupce zařízení

Vyřizuje: Navrátilová
tel: +420 577 008 137, e-mail: jnavratilova@fhs.utb.cz

PŘÍLOHA P II: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas

Souhlasím se zpracováním mých výpovědí při výzkumu bakalářské práce Rodina a její význam pro seniory. Byl/la jsem informován/na o tom, že moje osobní údaje zůstanou ne-zveřejněny.

Souhlasím s nahrávkou mých výpovědí: **ano**   **ne**

Jméno studenta konajícího výzkumné šetření:

Jméno a příjmení studenta	Tereza Valeriánová
Název bakalářské práce	Rodina a její význam pro seniory
Pracoviště	Domov s chráněným bydlením, Broučkova 292, Zlín 76001

Děkujeme za pochopení a spolupráci

Jméno a příjmení: .....

Podpis dotazovaného: .....

Podpis studenta: .....

Ve Zlíně dne: .....

Razítko a podpis zařízení: .....

PŘÍLOHA P III: UKÁZKY ROZHOVORŮ SE SENIORY

Dobrý den, jmenuji se Tereza Valeriánová a jsem studentkou třetího ročníku studijního oboru Všeobecná sestra na zdejší Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Jako téma mé bakalářské práce jsem si vybrala „Rodina a její význam pro seniory.“

Nyní vám budu pokládat otázky a zaznamenávat si je. Jsou to otázky nenáročné a poslouží mi k získání informací, které zpracuji v rámci praktické části mé práce. Vaše osobní údaje zůstanou nezveřejněny.

Tímto vám děkuji, že mi věnujete svůj čas a těším se na spolupráci.

Poznámka: Níže uvádím doslovný přepis rozhovorů s klienty Domova s chráněným bydlením. V jednotlivých rozhovorech neuvádím znění otázek, na které respondent neodpověděl.

Respondent č. 1

Otázka č. 1: Pohlaví: *žena*

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Osmdesát tři.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

„Já si postelu, poklidím a občas si uvařím, ale takový větší úklid mě dělají oni. To je jednou za tři měsíce.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„No, protože jsem zůstala sama.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Šestnáct roků.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Ne.“

Otázka č. 9: Pokud nemáte děti, máte například bratra nebo sestru, jinou rodinu?

„Ne, jo vlastně, mám tady dvě sestry.“

Otázka č. 10: Jak daleko bydlí tito lidé?

„No, ve Zlíně tady.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„No ano.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Asi ze třikrát za měsíc.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„Tož o rodině, o práci, o vaření a všem. O problémech, které jsou všude.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Sestra.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, když mě nebolí ten kyčel, tak idu tam. No, to je tak raz za čas, já nevím, asi tak jedenkrát za měsíc.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Telefonuju.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Já mám pevnou linku.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Dobře.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Zdravotní sestra.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„No včel mě nechybí, protože bych ju nezvládla.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Já když si musím vařit a než si uklidím. Tak nějakou knížku si vezmu a nebo poslouchám rádio.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Nemám žádného kromě těch sester dvou.“

Respondent č. 2

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Sedmdesát pět.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

„Ano, všechno úplně né, ale jenom to vysávání, velký úklid mi dělají.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„No tak tuto žádost jsme si dali tady s manželem, protože nám nechtěli opravovat byt. Manžel měl demenci a Parkinsona a tak jsme se sem dostali.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Od roku dva tisíce šest, no čtyři roky.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Ano, dvě dcery.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Jedna dcera je ve skladu punčoch. Jinak byla v Centroprojektu. No a druhá je podnikatelka, má modelingovou agenturu.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Bydlí tady ve Zlíně.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Vnučku a dva vnuky.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Vnučka v Brně na Mendlovu chodí, vnuk v Praze dělá.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ale jo.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Jé skoro každý den.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„O všem možném, všechno, co se děje. O vnoučatech a pravnucích.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Dcera a vnučka.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„No tak k té jedné nejdu, ona bydlí v pátém patře a k té druhé tak na ty oslavy. Oni pro mě dojedou.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonujeme, esemeskujeme.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Ano, mám mobilní.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Dobře, já jsem se to naučila.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Začínala jsem ve Svitě a dělala jsem ve prodejně obuvi a chvíli na dráze a do roku dva tisíce deset magistrát.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ani ne, já jsem přestala dělat k prvnímu první dva tisíce deset.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Zatím se bavím tím, že mám ještě resty na magistrátu. Píšu články o Bartošce do magazínu Zlína. Jinak čtu a cvičím na balónu a chodím na návštěvy.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Já mám přátel moc, všude.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Každý den tady osobně s paní z domova a jinak telefonuju často.“

Respondent č. 3

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Osmdesát osm.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„Já potřebuju pomoci se vším, ani velice s těma berlama už nechodím.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„No neměla bych kde jinde. Domáci dostal svůj dům zpátky a já potřebuju výtah.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„No, myslím šestnáct roků už.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Ano, čtyři.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Nejstarší syn je v důchodě, prodává, ten jeden syn je masér a ten nejmladší je pokrývač.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Dva chlapci ve Zlíně, jeden ve Vizovicích a Karlovy Vary.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Ano, jedenáct a jedenáct pravnoučat.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Tož co, pracujou, rodinujou a tak to je no.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ale jo.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Každý den sem dojde syn, donese mě jídlo a podělá tady co je potřeba. Střídají se.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„Tak se pobavíme co a jak a co ty pravnoučata a jak práce.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Synové, všichni tři se střídají.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Já už nemožu. Oni mňa všude vozijou, k doktorovi a tak.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano telefonem.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Ano telefon.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Sama si zavolám, ale ty esemesky to ne, to je moc drobné.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Tož jako dělnice tady ve Zlíně. Ve Svitu. Na kruhu jsme dělali. Musela jsem se naučit všechno co se dalo, čtyřicet roků jsem chodila do práce.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ále, kde by. Já nemožu už nic.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Já se na televizi dívám a nebo si něco přečtu a ve středu chodím na zpívání.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Cerečko, já už nemám. Vždyť oni jsou všichni, dávno po nich.“

Respondent č. 4

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Osmdesát tři.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„Snažím se.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Ze zdravotních důvodů.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„No, sedm roků.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Dvě holky.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„No, obě jsou v důchodě.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Ve Zlíně a v Přerově.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Ano, šest kluků!“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Většinou mají práci a rodinu a pravnoučata!“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Jó, vždyť co jiného.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Tož ty co máme tady co chvilka, asi jednou za čtrnáct dní.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„Asi o vnucích a o pravnucích hlavně.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Vnuk z Přerova.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Teďka už ne, já mám špatné nohy a špatně chodím.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonem.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Ano. Mobil.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Jo, tak telefonuju.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„No kde, ve fabrice, ve Svitú.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ale, už jsme dlouho pracovali.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Ano, v létě kuželky, jinak čtu. Já neslyším totiž.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Ano, ale jen tady.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„A moc ne, tak jedenkrát týdně.“

Respondent č. 5

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Sedmdesát čtyři.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

„Samostatná. Nevím jak dlouho, ale zatím jo.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Za mlada jsem viděla, když ty nevěsty pak nebyli rádi, že tam ti staří zůstali. Takže raději si zaplatím a nikdo mi nebude vyčítat.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Dva a půl roku.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Mám, dceru, padesát let, kluk má čtyřicet tři.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Syn zedník, dcera ekonomka, no ale dělala sekretářku v bance a teď je myslím doma.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Syn Jižňáky, dcera ve Štípkě mají postavené.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Tři kluky.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Jeden studuje sportovní vysokou nebo jak v Brně, druhý v Praze na vysoké hotelové, třetí dělá bakalára na Baťově, pracuje.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ano, já se těším pokaždé.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Sem tam, málo, nikdo nemá čas.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„O tom, jak tu školu mají.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Nikdo z nich nemá čas.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, ale málo, jedenkrát, dvakrát za měsíc.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Telefonujeme si.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Ano, já mám mobilní.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Ale moc mě to s tím telefonem nejde, jak se to dělá ani nevím, ale někdy aj zavolám si ale.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Mlékárna v Odrách, potom v Optimitu v Odrách dělala, potom jsem tady v obchodě.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ale chybí! Naštěstí mě ještě rok nechali dělat, tak postupně to tak vyhasínalo.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Čtu, mám všude noviny, knížky, vařím.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Ano, tady. A jinak mimo domov moc.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Jé, to víte my se sejdem, posedíme, něco uvařím. Nejvíc z čistírny, tam byla dobrá partija. Na ty narozeniny a jinak tak jedenkrát za čtrnáct dní.“

Respondent č. 6

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Osmdesát čtyři.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„Já si ještě všechno podělám.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Zůstala jsem sama ve velkém bytě. A ani do toho kopce jsem nechtěla chodit.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Osm roků.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Syn, dcera.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Syn Kalifornie na letišti v San Francisku, dcera v Krajské nemocnici Bati mzdová účetní.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Zlín, Kalifornie.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Ano, jednu vnučku a dva vnuky.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Obě jsou v Americe a pracujou tam.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ano.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Syn jednou za rok, dcera jednou za týden.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„O rodině, jak se tam asi mají.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Dcera.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, ale málo, mě už se nechce, jednou za půl roku.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonujem pořád.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Telefon.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Ale já to tady mám nachystané od dcery.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Svit, dělnice. Předtím jsem byla pět let v Íránu.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ne!“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké ?

„Cvičení na balónu, šipky, kuželky, vycházky.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Všichni z domova jsou přátelé! Jiní přátelé umřeli.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Jen se tady potkám denně.“

Respondent č. 7

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Šedesát sedm.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„Ano, však vidíte, já ještě aj trochu pracuju.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Manžel byl bez nohy a já jsem měla pokročilou rakovinu.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Deset let.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Ano, dceru, syna.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Dcera účetní, syn učí na sportovním gymnáziu.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Štípa, Hvozdná, takže blízko.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Ano, dvě vnučky a dva vnuky.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Všichni jsou školáci, jen jeden je ve školce.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ale to víte.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Dcera denně.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„O dětech a o práci.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Dcera.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, jedenkrát za týden alespoň.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonujeme.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Telefon, mobil.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Dobře, volám.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Barumprojekt.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ano, nyní mám smlouvu o provedení práce na magistrátě. Ted' mám Bartošku na starosti.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké ?

„Sporty, turistika, houby.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Ano, v Lípě.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Osobně málo, ale telefonem jedenkrát za týden. Jsem samotářka.“

Respondent č. 8

Otázka č.1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Sedmdesát šest.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„Pomoc s úklidem potřebuju.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Problémy s podnájem, problémy s majitelem, byla jsem nucena se odstěhovat.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„No myslím přes devět roků“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Jedna dcera.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Univerzita Tomáše Bati, spojovatelka.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Zlín.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Dvě vnoučata, holky na vdávání.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Jedna studuje, druhá je v cizině, byla v Londýně, Americe a v Slovinsku.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„Ano.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Dcera jednou za týden, vnučka jednou za čtrnáct dní, když potřebuje peníze.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„O rodině, probereme kde se co děje, mám dvanáct sourozenců. Co v práci a s vnučkou moc nic, jenom škola.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„Dcera.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, jedenkrát za půl roku.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonem.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Telefon.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Teď už dobře, ale mám tam čísla jen.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Kuchařka, školka.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ano, to víte, že si vzpomenu.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké ?

„Procházký, čtení, televize.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Tady kamarádku, rodačku, pak švagrová ze Zlína.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Sejdeme se, navštěvujeme se, asi tak jedenkrát za čtrnáct dní.“

Respondent č. 9

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„*Osmdesát šest.*“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojit na wc?

„*Až na to, že špatně slyším jezdím aj autem.*“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„*Náhle mi zemřel syn a zůstala jsem sama.*“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„*Čtyři roky.*“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„*Dvě, syn zemřel a dceru.*“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„*Dcera učí němčinu.*“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„*Ve Zlíně, aj vnuci a všichni.*“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„*Pět, dvě vnučky a tři vnuky.*“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„*Chlapci jsou strojaři, Alice je logopedka. Další holka dělá výzkum, něco s mlékem a další byla na Islandu.*“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„*Ano!*“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„*Denně dcera, jedenkrát za týden vnučky.*“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„*My máme ještě chatu a kdo může, přijde a o dětech a každý co dělá.*“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„*Dcera, vnučky.*“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, jedu autem, jako jednou týdně tam jdu hlídat malého.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonem.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Mobilek mám.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Ale jo, dobrý. Já vždycky, když potřebuju jen volat.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„Učila jsem číšníky společenskou výchovu a pak jsem dělala divadelní inspektorku.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Ano, a tak mám ještě tyto různé aktivity.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Já jsem založila automotoklub Zlíňačka pro ženy a ještě pořád se scházíme. Mám tam sto dvacet sedm děvčat a my jezdíme s dětma žen po okolních památkách. Vždyť oni ani neví, kde se tady pátilo uhlí. Ještě chodím do spolku absolventů Baťovy školy.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„Ano, v tom klubu Zlíňačka a aj ze Zálešné.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„A komunikujeme, aj telefonem, aj osobně. A scházíme se a pořád se vidáme, aj ze Zálešné.“

Respondent č. 10

Otázka č. 1: Pohlaví: žena

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

„Sedmdesát devět.“

Otázka č. 3: Soběstačnost: zvládnete se sám najíst, napít, umýt, dojít na wc?

„Všecko, aj na zahrádce dělám.“

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/la pro pobyt v tomto domově?

„Manžel mě nervově ničil.“

Otázka č. 5: Jak dlouho žijete zde v domově?

„Osm rokou.“

Otázka č. 6: Máte děti, kolik?

„Tři, dvě dcery a jednoho syna.“

Otázka č. 7: Jaké je povolání vašich dětí?

„Tož oni, jedna je prodavačka, druhá je ekonomka a syn je architekt.“

Otázka č. 8: Jak daleko asi bydlí vaše děti?

„Ve Zlíně.“

Otázka č. 11: Máte vnoučata, kolik?

„Sedm.“

Otázka č. 12: Co dělají vaše vnoučata?

„Nejmladší maturuje, ináč už majou také zaměstnání.“

Otázka č. 13: Těšíte se na návštěvu rodiny?

„No vždycky.“

Otázka č. 14: Jak často vás rodina navštěvuje?

„Tak každý týdeň.“

Otázka č. 15: O čem nejčastěji hovoříte?

„Jak se máš mami a co bys potřebovala. Dost' jsme spolu žili, tak tak.“

Otázka č. 16: Kdo nejčastěji chodí za vámi na návštěvu?

„To chodí syn nejvíc. On je tu blízko, má kancelář.“

Otázka č. 17: Jezdíte i vy za rodinou, jak často?

„Ano, tak jmeniny, narozeniny, tak dvakrát za měsíc.“

Otázka č. 18: Komunikujete s rodinou jinak než osobně, jak?

„Ano, telefonujeme.“

Otázka č. 19: Máte telefon, internet?

„Ano, telefon.“

Otázka č. 20: Jak se vám zachází s moderními prostředky komunikace?

„Dobře, odpovídám, aj esemesky posílám.“

Otázka č. 21: Jaké bylo vaše povolání?

„ZPS a já jsem byla aj dělnice u Baťů.“

Otázka č. 22: Chybí vám vaše práce?

„Nee, tož já mám zahrádku teď.“

Otázka č. 23: Máte nějaké koníčky, jaké?

„Tož já si ušiju, popletu si něco a idu ven, není tady co dělat velice.“

Otázka č. 24: Máte přátele, kde?

„No, mám dvě kamarádky ze Zlína. Ty za mnou chodí.“

Otázka č. 25: Jak s nimi komunikujete, jak často?

„Tak dvakrát měsíc a oni dojdou nebo idem ven do města.“